

Högskolan Dalarna
Campus Lugnet

Användning av arkiv i samhällskunskapsundervisningen på gymnasiet

Undervisningsplanering samt arbetsportfölj i ett pedagogiskt hänseende

Kurs: Samhällkunskap D 61-80p Vt. 05
Delkurs: D-uppsatsen 10p

Författare: Kristina Holdar
Handledare Peter Reinholdsson
Datum för inlämning 2005-05-31
Datum för ventilerings 2005-06-03

Abstract

Titel: Användning av arkiv i samhällskunskapsundervisningen på gymnasiet
Författare Kristina Holdar 2005-05-31

Nyckelord: Pedagogik, didaktik, arkivpedagogik, arkiv och samhällskunskap

Syftet med denna uppsats är att undersöka om, och i så fall hur, man på ett fruktbart sätt kan göra de kommunala arkiven (och ev. andra arkiv) användbara i ämnet samhällskunskap A på gymnasiet. Detta test sker utifrån ett pedagogiskt undervisningsmaterial, närmare bestämt en portfölj tillsammans med en undervisningsplanering i samhällskunskap på gymnasiet.

För denna uppsats har en forskarpraktiserande metod använts. Den används för att kunna uppnå syftet med skapandet av ett pedagogiskt undervisningsmaterial (portföljen) för gymnasieungdomar i samhällskunskap A. Utgångspunkterna för undersökningen är för det första att samhällskunskap är idag ett tvärvetenskapligt ämne som t.ex. består av ekonomi och politik och historia, geografi m.m. Den andra är att ingen forskare, enligt min vetskap, tidigare har genomfört ett projekt där kommunarkiven har involverats i samhällskunskap. Däremot använder lärare och forskare arkivinformeration inom ämnen såsom historia och geografi.

Källorna i undersökningen är läromedlet Reflex A, styrdokumentet och arkivhandlingar från 1878, 1970-2000 och forskning från pedagoger och arkivpedagoger. Denna forskning har legat till grund för den framtagna undervisningsplaneringen samt den pedagogiska portföljen.

Arbetet gick ut på att skapa en portfölj med arkivhandlingar som skulle användas i samhällskunskap A. De övergripande målen som ex styrdokumentet visa på att det finns inga direkta konkreta direktiv som sa att läraren inte kunde använda arkivhandlingar. Det står tydligt att eleverna skall ha ett dåtida, nutida och framtida perspektiv och att de skall lära sig använda flera källor samt vara källkritiska. Resultatet är även det som finns i portföljen och är portföljen med dess handbok. Introduceringen av arkiven sker utifrån ett pedagogiskt undervisningsmaterial och en undervisningsplanering. Det krävs emellertid att läraren får den tid för att sammanställa ett fungerande material för användandet av arkiven i undervisningen.

Innehållsförteckning

Del 1	3
1.1 Inledning	3
1.2 Syfte	4
1.3 Tillvägagångssätt och material	4
1.3.1 Presentation av materialet	6
1.4 Disposition	7
1.5 Övergripande mål som undervisningsplaneringen skall uppfylla	8
1.5.1 Styrdokumentet	8
1.5.2 Undervisningsmetoder	11
1.5.3 Undervisning — samhälle	13
1.5.4 Arkiv och skolan	15
1.6 Tidigare forskning	16
1.6.1 Arkivmappsmodell	16
Del 2 Arkivens användning i samhällskunskap A	17
2.1. Arkivmappsmodell för undersökningen	17
2.2 Områden i samhällskunskap som lämpar sig för arkiven	17
2.3 Hur använda kommunarkivet i förhållande till samhällskunskap A:s bok Reflex ?	18
2.4 Undervisningsplanering	20
2.4.1 Syftet	20
2.4.2 Klass, ämne och tid	20
2.4.3 Ramar, som läroplanen/kursplan ger	20
2.4.4 Målbeskrivning	20
2.4.5 Färdighetsmål	21
2.4.6 Läromedel	21
2.4.7 Konkret beskrivning av undervisningsförloppet	21
2.4.8 Utvärdering av undervisningen	21
2.4.9 Mina och styrdokumentens intentioner	22
2.4.10 Betygskriterier	22
2.5 Varför använda arkiven och temat demokrati?	23
2.6 Hur göra det praktiskt?	25
2.6.1 Variation under lektionens gång	25
2.6.2 Olika arbetsätt	25
2.7 Samhällsanknytning och elevernas uppfattning	25
2.7.1 Samhällsanknytning	25
2.7.2 Elevernas uppfattning	26
Del 3 Sammanfattande diskussion	27
3.1 Slutsatser	30
Käll- och litteraturförteckning	31

Bilagor

Del 1

1.1 Inledning

Anledningen till denna specifika undersökning är att gymnasieelever inom samhällskunskapsämnet förhoppningsvis i framtiden ska erhålla möjligheten att använda olika informationsarkiv både som komplement och istället för de i regel använda läroböckerna. I dagsläget, men likaledes i tidigare samhällskunskapsundervisning, används inte arkivhandlingar vare sig lärare eller elever. Detta resulterar i att båda parter går miste om ett viktigt redskap till kunskap. Kommunarkiven erbjuder många källor till viktig kunskap bl.a. information om de demokratiska processerna från dåtid till nutid, kommunfullmäktiges beslut, årsredovisningsrapporter och sockenstämmors beslut. Dessa källor kan användas i skolrelaterade diskussioner kring ekonomi, politik och demokratiska processer.

I läroplanen Lpf-94 samt i kursplanerna för samhällskunskap står det att eleverna ska använda sig av samhällelig information samt att denna information skall vara tvärvetenskaplig. Där påtalas även det faktum att eleverna skall erhålla fördjupade kunskaper samt utveckla ett kritiskt och analytiskt tänkande. De skall även visa på kunskaper som relaterar till de fyra f.d.v.s. fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet, som i sin tur skall samspela med varandra.¹ Ovanstående aspekter ges stora möjligheter vid användandet av arkivinformation. Slutligen påtalar läroplanen samt kursplanerna att läraren har ett viktigt samhällsuppdrag gällande utbildandet av en kommande generationer till goda samhällsmedborgare. Detta i sin tur torde utveckla en förståelse av de demokratiska grunderna.² Enligt min mening är olika samhälleliga arkiv ett verktyg till en förståelse av de demokratiska grunderna på så sätt att arkiven erbjuder, i enlighet med offentlighetsprincipen, information om både dåtid till nutid.

Varför har då ingen satsning gjorts på samhällskunskap i relation till arkivforskning? I bl.a. andra skolämnen såsom historia och geografi har viss forskning bedrivits i relation till olika typer av arkiv, som t.ex. lantmäteriet, riksarkivet, kommunarkivet. I styrdokumentet till geografi och historia står det att eleverna som läser historia A ska kunna analysera historiska problem och tolka orsakssammanhang bakom historiska förändringsprocesser. Eleverna skall kunna beskriva det historiska skeendet utifrån olika perspektiv med insikt i den historiska kunskapens tidsbundenhet. Det tas dock inte upp vilken metod som skall användas på området.³

I historieundervisning kan elever idag t.ex. genom att ha en utgångspunkt i olika arkiv, undersöka det historiska förändringsförloppet. Inom geografiämnet är det vanligt att kartor från t.ex. lantmäteriet och kommunen används i undervisningen liksom geografiska informationssystem (GIS) och kartöverlägg.⁴ Detta för att eleverna skall få en bild av verkligheten nu och då med historieämnet och geografiämnet i åtanke, varför används inte arkivforskning inom samhällskunskapsämnet i skolan? Enligt min åsikt kan arkivinformation ge nya perspektiv i samhällskunskap men även ge andra kunskaper om hur utvecklingen, i ett historiskt och nutida perspektiv, ter sig. Ytterligare ett motiv till att arkivinformation borde användas inom samhällskunskapsämnet är det faktum att Lpf-94 och kursplanerna hänvisar

¹ Lärarförbundet (2001:a), Lärarens handbok, skollagen, läroplaner, yrkesprinciper, s. 39-40

² Lärarförbundet (2001:a), s. 131

³ Webbplats Skolverket, Historia A, (05-03-22)

⁴ Webbplats Skolverket, Geografi A, (05-03-22)

till en balans mellan teori och praktik.⁵ Denna balans kan uppnås då eleverna använder de olika arkiven och på så sätt erhåller praktiska erfarenheter. I ett vidare och framtida perspektiv underlättar detta framletandet av information ur andra källor. Ytterligare en kunskap som eleverna får vid arkivanvändning är att mycket av det som en individ ägnar sig åt under en livstid registreras och lagras i olika typer av arkiv. Det är till sist ytterst viktigt att eleverna skapar en egen förståelse av det egna ansvaret vad gäller införskaffandet av information om t.ex. beslut kring de demokratiska processerna. Dessa kunskaper ger eleverna möjligheter till att bli goda och aktiva samhällsmedborgare.

1.2 Syfte

Syftet är att undersöka om, och i så fall hur, man på ett fruktbart (skapa motiver, intresse, och stimulera eleverna) sätt kan göra de kommunala arkiven (och ev. andra arkiv) användbara i ämnet samhällskunskap A på gymnasiet. Detta test sker utifrån ett pedagogiskt undervisningsmaterial, närmare bestämt en portfölj tillsammans med en undervisningsplanering i samhällskunskap på gymnasiet.

1.3 Tillvägagångssätt och material

I denna uppsats med tillhörande undersökning används en forskarpraktiserande metod d.v.s. den utgår från tidigare forskning, som i denna undersökning blir den teoretiska utgångspunkterna under rubriken *Övergripande mål som undervisningsplaneringen skall uppfylla*. Ovanstående metod används för att kunna uppnå syftet med skapandet av ett pedagogiskt undervisningsmaterial (portföljen) för gymnasieungdomar i samhällskunskap A på ett fruktbart sätt. Med ett fruktbartsätt menas med att undervisningsplaneringen skall kunna vara givande samt skapa motivationer, stimulera eleverna till att använda arkiven, som källor m.m.

Utgående från den rikliga forskningen kring pedagogiska och didaktiska teorier har vissa valts p.g.a. dessas relevans för den aktuella uppsatsen. Texterna av pedagoger, arkivpedagoger och Beata Losman har genomlästs och vidare har de mest väsentliga pedagogiska delarna, för denna uppsats, medtagits. I delar av den aktuella undersökningen, forskning och för att konstruera undervisningsplaneringen har fokus lagts vid olika forskares resonemang kring arkivförmedling, olika undervisningsmetoder samt skapandet av undervisningsplanering. Dessa ligger under de teoretiska utgångspunkterna (under rubriken *Övergripande mål som undervisningsplaneringen skall uppfylla*) för undersökningen. Nyligen nämnda områden som den tidigare forskningen har, tillsammans med läroplanen, skollagen och kursplanen för samhällskunskap A, vidare tolkats. Denna del ger ramen för de övergripande mål som undervisningsplaneringen ska uppfylla d.v.s. avsnitt 1.5 – 1.6, ”Reflex A”. Tolkningarna är därmed inte slutliga utan öppna för diskussion.

Den övergripande problemställningen för denna undersökning inbegriper framställandet av ett pedagogiskt arbetsmaterial tillsammans med undervisningsplanering. Till hjälp och stöd för undersökningen har forskarnas argument 1.5 - 1.6 och läromedlet *Reflex* använts liksom läroplaner och kursplaner i samhällskunskap 1.5 och 2.3. I *Reflex*, läroplanen (Lpf-94) och kursplanen har det framtagits områden som har relation till arkivhandlingarnas, som har betydelse för undervisningen i samhällskunskapsämnet. Tillämpandet av t.ex. läroplaner och kursplaner gör att det i första hand blir en beskrivning av olika styrdokument, kursens

⁵ Lärarförbundet (2001:a), s. 40

utformning och vilka kunskapsmål som skall vara uppfyllda när en elev avslutar det genomförda och går in i en ny fas. Denna del är även till för att se om det finns någon möjlighet att använda arkivhandlingarna i undervisningen.

Ett metodproblem som uppstod vid genomförandet av studien var bl.a. svårigheten med att finna ett bra material till portföljen som i sin tur skulle vara, bli undervisningsmaterial i samhällkunskapsämnet. Det har att göra med att jag själv inte hade några direkta arkivkunskaper. Detta gjorde att jag först fick skaffa mig den kunskapen och sedan försöka hitta områden, som eleverna skulle kunna finna intressanta. Lösningen på mitt problem vara även att med ett tålamod gå igenom olika typer av dokument, som hade relation till de teman som skulle användas och skaffa mig teoretiska kunskaper om arkiven upplägg och innehåll. Ett annat problem var utformandet av en undervisningsplanering som också skulle ha som syfte att stimulera och motivera elever till att använda arkivinformation vid framtida studier. Genom att använda mig av de teoretiska utgångspunkterna som finns i avsnitt 1.5- 1.6 gav det en möjlighet till att skapa en undervisningsplanering. Tanken med att använda en portfölj i samhällkunskapsämnet grundar sig på att det troligtvis är betydligt enklare att införa arkivundersökningar i skolämnet samhällskunskap om detta görs i små portioner. Varför små portioner har att göra med att eleverna inte skall tappa motivationen, för jag tror det finns en risk för det, om det blir för mycket på en gång. Det har att jag själv upplever att det kan blir för mycket. Det gör att intresset minskar och att man tänker nu skall jag komma igenom detta utan att reflektera oavsett om det är intressant eller inte. De delar som valts ut och därtill ingår i den aktuella portföljen skall inte ses som oföränderliga och omöjliga att byta ut. De är varierbara beroende på vilka delar av samhällskursen man finner lämpligt att belysa eller komplettera.

I sammanställningen av portföljen har styrdokument, läromedlets två områden, *Så styr Kommunen* och *jämställdhet* och forskning tolkats och använts som referensram. Olika dokument från arkivet i Falun, d.v.s. kommunarkivet, har använts vid utarbetandet av elevernas arbetstema. Urvalet (urvalsmetoden) av arkivmaterial samt av temaområden, *jämställdheten och kommunens styre från dåtid till nutid*, grundar sig på att samhället lägger betoning av att elevernas erhållande av en förståelse kring demokratins utveckling. På grund av denna starka koppling till demokrati och utveckling utvaldes ett specifikt arkivmaterial, nämligen det kring de demokratiska processerna. Arkivhandlingar berör de politiska, ekonomiska samt sociala förändringar som tas upp i kommunens årsredovisning. Delar av samma material berör jämställdheten i politiska beslut kring utbetalade löner under åren 1950 och 1960 i relation till dagens löner i kommunen. Olika typer av sockenstämmors samt kommunalstämmornas beslut under 1800-talet har likaledes valts ut som material för den aktuella studien. Det ovannämnda temaområdet är till för att ge eleverna möjligheter att, utifrån kommunarkivet, se förändringar inom kommunalt styre samt tillämpandet av jämställdhet. Genom att använda de olika arkiven ges eleverna möjligheter att urskilja eventuella skillnader och likheter i jämförelse med sina egna erfarenheter. Varför arkiven, i detta fall kommunarkivet, är bättre än exempelvis läromedlet beror på att arkiven är systematiserade och innehåller kommunens liv och ger en lokal förankring. Den lokala förankringen kan motivera eleverna genom att de kan få inblick i vad föräldrars eller morföräldrars tjänade i sina yrken ordnade efter yrkeskategori. Med andra ord deras levnadsförhållanden.

Valet d.v.s. urvalsmetoden grundar sig även på att arkivhandlingar baseras för det första på att de ska ha en stark koppling till de valda temana (kommunen och jämställdheten), som är ytterst centrala frågor i samhällkunskapsämnet. För det andra grundar sig valet på att

materialet skall ha lämplig svårighetsgrad. Arkivhandlingarna ska erbjuda en lagom stor utmaning, för eleverna. Om arkivhandlingarna är för svåra förlorar eleverna lätt intresset och motivationen. Svårighetsgraden kan även påverka elevernas vilja till en fortsatt samt framtida forskning kring källinformation från olika arkiv. Det som har skall tänkas på är vilka som styr och hur det såg ut, för det påverkar dokumenteras utformning i texten. Kommunalpolitikerna ger en politisk vinkling och de som satt i kommunalstämman under 1879 var högt uppsatta män, vanligen präster och adel.

Den framlagda handbok i denna uppsats, d.v.s. undervisningsplaneringen, har som syfte att beskriva lektionsplanering, kursinnehåll, betygskriterier samt vad eleven skall ha uppnått efter kursen. Frågorna *vad, varför, hur* samt *när* ingår i denna tillsammans med innehållsförteckning på arkivhandlingarna och övningsfrågor som för övrigt är placerade i portföljen. Övningsfrågorna är till för att få igång eleverna med att arbeta med de olika temaområdena. Det har också att göra med att ibland har elever svårt att komma igång med att analysera och det är anledningen till att det finns övningsfrågor.

Denna handbok eller den s.k. undervisningsplaneringen är tänkt att ge en god grund samt vara ett hjälpmedel vid ett eventuellt användande av arkiv i den skolbaserade undervisningen. Dessa finns under rubriken teoretiska utgångspunkter Lärare som i framtiden väljer att använda denna undervisningsplanering bör emellertid ha i åtanke att eventuella förändringar kan bli nödvändiga under själva undervisningsförloppet. Det finns också krav på hur en professionell undervisningssituation ska genomföras för att uppnå det bästa resultatet gällande användande av olika arkiv. Denna undervisningsplanering bygger på tidigare pedagogisk forskning, styrdokument samt huvudboken Reflex i samhällskunskap. Viktigt att poängtera är emellertid att framställningen av handboken skett genom utifrån att en rad mål skall uppfyllas. Målen är hämtade från ”relevanta” källor och med hjälp av tidigare forskning (se avsnitt 1.5- 1.6 och 2.1). Till sist bör läsaren ha i åtanke att Lpf -94 och skollagen är politiskt bestämda samt att deras utgångspunkter är att skapa de medborgare som samhället vill ha, vilket i sin tur färgar de skolrelaterade texterna. Kursplanerna är, liksom Lpf-94 och skollagen, likaledes politiskt förankrade, där målet är att varje elev ska få likartade grundkunskaper samt att lärarna följer de riktlinjer som står att återfinna i läroplanen samt skollagen.

I del I finns ett urval av den tidigare forskning som är relevant för den aktuella uppsatsen. Detta specifika urval baseras på det faktum att den utvalda litteraturen ofta studeras i de didaktiska delarna av lärarutbildningen. Den tidigare forskning som använts i denna uppsats har legat till grund för den framtagna undervisningsplaneringen samt den pedagogiska portföljen.

1.3.1 Presentation av materialet

I undersökningen används läromedel för samhällkunskap såsom Reflex A och styrdokumentet och arkivhandlingar. Läromedel Reflex A används av de flesta skolorna på gymnasiet. Läromedlet används för att lättare kunna använda arkiven som ett verktyg och att skapa en relation till vad läromedlet säger om kommunstyrelse och jämställdheten.

Styrdokumentet är använda och är de referensram för att kunna få undervisningsplaneringen att uppfylla de mål som anges. De är även till för att se om det finns öppningar för användning av arkiven som medel i skolundervisningen. Styrdokumentet används också för att skapa en uppfattning om vad som krävs och var någonstans i undervisningen som arkiven

som medel kan införas i samhällkunskapsundervisning inom demokratiprocessen. Skollagen har en direkt anknytning till läroplanen och alla skolor skall relatera sig till den. Skollagen används i undersökningen för att kunna se vilka ramar och övergripande riktlinjer, som ges. Läroplanen ska tillsammans med skollagen kontrollera/styra verksamheten i skolan samtidigt som de ger en stor frihet för läraren i undervisningen.⁶ Kursplanen ger riktlinjer till lärare samt elever och skall innehålla betygskriterier m.m.⁷

Portföljen med dess arkivhandlingar har framställts genom kopiering av olika beslut från Stora Kopparbergs kommunstämma från 1878 och årsredovisningsrapporter tillsammans med lön- arvodesstats, för 1950 och 1960 och årsredovisningsprotokoll från 1970, 1980, 1990 och 2000 och jämställdhetsplanen för 2004 för att på så sätt ge en beskrivning av jämställdheten och hur kommunen styrs. Varför? 1878: s dokument är för det första att deras text är lättare att läsa och på det sättet gör det möjligt för eleverna att se vad det står i dokumentet. Det andra är att under denna tidsperiod började kommunerna införa kommunförordningen och lade en grund för de nuvarande kommunerna.⁸

Arvodesstatshandlingarna påvisar vilka skillnader som finns i lönesättningen och yrkeskategorier mellan män och kvinnor i kommunen. Stora Kopparbergs kommunstämmaprotokoll används för att visa vad som beslutades och vilka som satt på de högre posterna. Detta tillsammans med elevernas huvudbok kan påvisa vilka förändringar som kan ha skett. Årsredovisningsprotokollen är även de till för att skapa en bild över förändringarna som skett inom kommunen under tidsperioden från 1970 till 2000.

1.4 Disposition

I del 1 av uppsatsen kommer jag att redogöra för uppsatsens upplägg och den tidigare forskningens argument runt undervisningsmetoder. I denna del tas det även upp vad som styrdokumentet betonar och om de ger möjligheter till användandet av arkiven i undervisningen. Här redogörs även den arkivmappsmodellen, som portföljen grundar sig på.

I del 2 kommer själva undersökningen att redogöras. Hur användandet av arkiven i samhällkunskap A på gymnasiet skall kunna ske. Detta tillsammans med undervisningsplaneringen kommer eleverna att introduceras till kommunarkivet. Till del 2 tillkommer även den sammanställda handboken och portföljen, som en separat del.

Del 3 är den avslutande delen med en sammanfattande diskussion och slutsatser.

⁶ Webbplats Skolverket, definition, (2005-02-11)

⁷ Webbplats skolverket, kurs samhällkunskap, (2005-02-10)

⁸ Johansson (2001) Kommunal demokrati under fyra decennier, s. 8-10

1.5 Övergripande mål som undervisningsplaneringen skall uppfylla

Denna del av uppsatsen är till för att visa på de övergripande målen som undervisningsplaneringen skall uppfylla. Det gör att först kommer styrdokumentet att behandlas. De följande avsnitten behandlar, undervisningsmetoder och deras relation till utbildningsfilosofierna. Efter detta avsnitt kommer avsnittet som berör undervisning – samhälle och slutligen arkiv och skola. Dessa avsnitt används, för att kunna konstruera den undervisningsplanering, som ligger som grund för användandet av arkivhandlingarna.

1.5.1 Styrdokumentet

Skollagen är stiftad av riksdagen. Den innefattar de lagar som skolan skall förhålla sig till. Skollagen har en direkt anknytning till läroplanen. Skollagen anger övergripande mål för utbildning samt övergripande riktlinjer för hur skolans verksamhet skall utformas. I den finns även bestämmelser om vilka grundläggande krav som ställs på kommunerna samt vilka krav ställs på elever och föräldrar gällande t.ex. skolplikt. *Läroplanen* ska tillsammans med skollagen kontrollera/styra verksamheten i skolan. Samtliga som arbetar i skolan är skyldiga att följa läroplanen och skollagen. Skolans uppgifter och de värden som skall ligga till grund för undervisningen bestäms i läroplanen.⁹ Läroplanen omtolkas på ett kommunalt plan som vidare, efter tolkningen, benämns *skolplanen*.¹⁰ *Kursplanen* ger riktlinjer till lärare samt elever kring vad en kurs skall innehålla, ett exempel är betygskriterier m.m.¹¹

Såväl den svenska grundskolan som den gymnasieskolan är målstyrd genom skollagar, läroplaner, skolplaner och kursplaner. Denna målstyrning har sin grund i det faktum att Sveriges skolor skall vara så lika som möjligt, främst med hänseende till innehållet i undervisningen. Den svenska skolan bygger därtill på en positiv människosyn och att skolan skall vara öppen mot bl.a. näringslivet men även mot det övriga samhället och dess informationsutbud. Denna öppenhet har som syfte att ge eleverna en anknytning till verkligheten.¹²

Förutom denna öppenhet och anknytning till verkligheten tycks skoldokument som t.ex. Lpf-94 och dess upphovsmän anse att det är viktigt med en hög elevaktivitet, där läraren fungerar som en handledare. I Lpf-94 ges därtill läraren en stor frihet, i sin undervisning. Det finns dock vissa riktlinjer kring nödvändigheten av att läraren stödjer och uppmuntrar eleverna vid t.ex. informationssökning, så att en balans mellan teori och praktik erhålls.

I skollagens 1kap 2 § stycke ges det en direkt beskrivning av hur skolan och därmed även läraren, skall förhålla sig till samhället och samhällsfördraget:

Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar [...] Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar.¹³

⁹ Maltén (2003) s. 17

¹⁰ Webbplats Skolverket definition (2005-02-11)

¹¹ Webbplats skolverket, kurs samhällkunskap, (2005-02-10)

¹² Maltén (2003), s. 29-31, 33

¹³ Citat Lärarförbundet, (2001:a), s.55

I enlighet med skollagen skall därtill samtliga eleverna på gymnasiet fördjupa de kunskaper, som har tidigare erhållits i den obligatoriska skolan. Detta för att förbereda sig för en framtida yrkesverksamhet eller studier på universitet.¹⁴ I enlighet med skollagens 4 kap 1 §, som grundskolan skall förhålla sig till ska även gymnasiet förhålla sig till. I 5 kap 2-4 § skall således gymnasieeleverna ha fördjupat sina kunskaper från grundskolan. Paragrafen 1 redovisar bl.a. upp att:

Kap 4, 1 § [...] Syfte till att ge eleverna de kunskaper och färdigheter och den skolning i övrigt som de behöver för att delta i samhällslivet.¹⁵

Kap 5, 2 § Eleverna skall ha inflytande över hur deras utbildning utformas.¹⁶

3§ Utbildningen i gymnasieskolan, som är avsedd att kunna genomgå på tre läsår [...] Styrelsen för utbildningen får besluta att utbildningen på nationell och specialutformat får fördelas på mer än tre år [...] Inom de nationella programmen kan finnas utbildningar med olika inriktningar [...]¹⁷

4a § De nationella programmen skall vara en grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller yrkesförberedande [...] omfattningen av studier på nationella och specialformade program betecknas med gymnasiepoäng.¹⁸ 4c § Vissa bestämmelser om utbildningens omfattning på de nationella och specialformade programmen framgår i bilaga 2: ¹⁹ Svenska 200p, Engelska 100p, Matematik 100p, Idrott och hälsa 100p, Samhällskunskap 100 p, Religion 50p, Naturkunskap 50p, Estetisk verksamhet 50p.²⁰

Gymnasieeleverna skall med andra ord läsa de ovannämnda kärnämnen, där Samhällskunskap A återfinns med sina 100 poäng d.v.s. 100 timmar av undervisning. Eleverna skall genom gymnasieämnet samhällskunskap skaffa sig fördjupande kunskaper som en förberedelse inför t.ex. yrkesverksamhet eller fortsatta studier.²¹

Läroplanen för gymnasiet, Lpf- 94, grundar sig på den ovannämnda skollagen där skolan, lärarna och eleverna skall följa vissa riktlinjer. Genom att följa dessa riktlinjer skall eleverna erhålla de kunskaper som samhället kräver. En övergripande riktlinje är bl.a. att eleverna skall tillägna sig goda kunskaper i de, ofta egenvalda, kurserna som ingår i studieprogrammet. Hon/han ska därtill kunna använda de tillägnade kunskaperna som ett redskap för att formulera och lösa olika problem. Eleverna ska slutligen med hjälp av sina verktyg/redskap kritiskt granska, reflektera samt värdera sin omgivning med hjälp av sina erfarenheter. Detta för att kunna se de olika möjligheter och lösningarna på olika problem. Hit hör även att eleverna skall kunna tro på sin egen förmåga till att lösa problem på ett självständigt sätt.²² Eleven/eleverna ska även i sin tvärvetenskapliga samhällskunskapsanalys visa på kunskaper inom de fyra f d.v.s. fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet och dessa skall samspela med varandra.²³

¹⁴ Lärarförbundet (2001:a), s.41, 74-75.

¹⁵ Citat Lärarförbundet (2001: a), s. 72

¹⁶ Citat Lärarförbundet (2001:a), s.75

¹⁷ Citat Lärarförbundet (2001:a), s. 75

¹⁸ Citat Lärarförbundet (2001:a), s.75

¹⁹ Citat Lärarförbundet (2001:a), s.76

²⁰ Citat Lärarförbundet (2001:a), s. 110

²¹ Lärarförbundet (2001:a) s. 110

²² Lärarförbundet, lpf 94 (2001:b), s. 42-44

²³ Lärarförbundet (2001:a) s. 39-40

Vissa riktlinjer existerar också för läraren och hans/hennes arbete. De riktlinjer som en lärare bör följa är bl.a. att han ska använda sig av elevernas erfarenheter. Dessutom bör läraren tillse att elevernas självförtroende höjs, hon/han ska stimulera elevernas redan befintliga kunskaper samt skapa en god grund för att kunskaper utvecklas på ett meningsfullt sätt. Läraren skall därtill ge stöd avseende elevernas språkliga samt kommunikativa förmågor. I lärarens undervisning skall både en praktisk och teoretisk del ingå så att allsidiga kunskaper formas hos eleverna. Förutom denna teoretiska samt praktiska del skall läraren ansvara för att eleverna tillägnar sig bok- och bibliotekskunskaper. Slutligen skall läraren, för egen del, tillägna sig ämneskunskaper och pedagogisk forskning för att på så sätt kvalitetssäkra den egna undervisningen.²⁴

I ovanstående avsnitt har bl.a. vissa styrdokument och dess innehåll beskrivits. Kursplanen för samhällskunskap A, på gymnasiet ger olika ramar för hur undervisningen i ämnet skall bedrivas. Denna kursplan beskrivs mer ingående nedan.

Samhällskunskap A är ett kärnämne, vilket innebär att skolans samtliga elever skall läsa kursen oavsett vilket program de går. Kursen är tänkt att bredda elevernas förståelse kring samhället i ett nutida och dåtida perspektiv. Det historiska perspektivet och det nutida samhällets historia skall särskilt uppmärksammas i samhällskunskapsämnet. Kursen ska även ge möjligheter till samverkan med andra ämnen för att en tvärvetenskaplig inriktning skall uppnås. I samhällskunskapsämnet ska eleverna även tillägna sig kunskaper om demokratins framväxt och funktion, och eleverna ska kunna tillämpa ett demokratiskt arbetssätt. Därtill ska eleverna förstå hur politiska, ekonomiska, geografiska och sociala förhållanden formar ett samhälle. En förståelse kring hur de ovannämnda faktorer ständigt påverkar nationella samt internationella samhällen är likaledes en eftersträvarsvärd kunskap hos eleverna.²⁵ Eleverna ska i samhällskunskapsämnet i stort ha en reflekterade koppling till nutiden, dåtiden samt framtiden. I det sistnämnda, ett framtida perspektiv, är det extra viktigt att eleverna kan lägga etiska och miljömässiga perspektiv på olika samhällsfrågor. Eleverna ska till sist kunna använda olika kunskapskällor samt metoder vid arbetet med samhällsfrågor och sina egna ställningstaganden.²⁶

I samhällskunskap A ska eleverna kunna beskriva individens rättigheter samt skyldigheter i och till samhället. Eleverna ska även kunna ge en beskrivning av de grundläggande demokratiska processerna, mänskliga rättigheterna för att uppnå betyget godkänt. Det krävs även att eleverna kan beskriva individens rättigheter och skyldigheter samt de mänskliga rättigheterna sett i ett historiskt och nutida perspektiv. I denna beskrivning ska eleverna ange orsaker och konsekvenser i samhället samt beskriva de mänskliga rättigheterna med hjälp av olika källor m.m. Om en elev vill uppnå ett högre betyg krävs det att hon/han kan diskutera kring och analysera en individs rättigheter samt skyldigheter gentemot samhället. För att uppnå ett högre betyg skall därtill eleven värdera olika samhällsfrågor ur olika perspektiv. Det läggs även en stor vikt vid att eleverna kan inta en kritisk hållning gentemot olika källor och kan diskutera användandet av olika samhällvetenskapliga metoder.²⁷

Detta avsnitt används för att veta vad styrdokumentet betonar och vilka mål som skall vara uppfyllda, för undervisningen. Styrdokumentet betonar vikten på elevaktivitet och historiska,

²⁴ Lärarförbundet (2001:b), s. 44-45

²⁵ Webbplats Skolverkets, Samhällskunskap A, (2005-02-10)

²⁶ Webbplats Skolverkets, Samhällskunskap A, (2005-02-10)

²⁷ Webbplats Skolverket, Betygskriterier för samhällskunskap A, (2005-02-10)

nutida och framtida perspektiv. Styrdokumenten betonar även vikten på flera källor och källkritiskt tänkande. Dessa styrdokument tillsammans med de avsnitt nedan skapar den ram som jag som blivande och lärare skall förhålla sig till för att uppnå målen med undervisningen. Avsnittet nedan tar upp olika typer av undervisningsmetoder som kan stimulera eleverna till lärande.

1.5.2 Undervisningsmetoder

Den vetenskap som beskriver undervisningen och ungdomars lärande samt vilka förkunskaper som läraren skall besitta för att bli en bra lärare är *Pedagogik*. Inom området pedagogik finns områden såsom *ämnesdidaktik* (didaktiken i relation till ämnet²⁸), *didaktik* (läran om undervisningsmetoder). Båda beskriver de undervisningsmetoder som kan användas för att locka samt motivera elever till att arbeta mot att bli självständiga individer som erhåller de kunskaper som samhället och de själva önskar.²⁹ Inom skolans värld återfinns, som sagts, olika undervisningsmetoder t.ex. ett traditionellt sådant där katederundervisning genomsyrar undervisningen. Ytterligare en form av undervisning är det elevaktiva arbetssättet.

I nedstående avsnitt har de forskare, som diskuterar och reflekterar kring dels traditionella och dels elevaktiva former av undervisning, medtagits. Vidare kommer en diskussion att föras kring vad som är positivt med arkivmappens användning i skolan. De redovisade forskarnas tankegångar och teorier kring användbara undervisningsmetoder studeras inom flertalet lärarutbildningar. Detta för att de blivande lärarna således skall finna olika vägar till att motivera eleverna till ett vidare kunskapande. (Presentation av forskarna se bilaga 6)

I det traditionella arbetssättet är undervisningen uppdelad i ämnen och själva examinationen är på förhand bestämd av den överordnade läraren. I denna undervisning förmedlar läraren bl.a. fakta till eleverna genom olika arbetsuppgifter som i sin tur ofta har sitt ursprung i övningsböcker. Eleven har här en lyssnande funktion. I analytisk bemärkelse kan denna typ av förmedling skapa passivitet och eleven erhåller förmodligen få direkta kunskaper. Däremot är det inte helt fel med traditionell undervisning, då eleverna bör få en baskunskap för att i ett framtida skede kunna arbeta självständigt.³⁰ Inom denna undervisningsform finns en utbildningsfilosofi med benämningen *essentialism*. Denna filosofi sätter ämnet i centrum och kursplanerna och läroböckerna anses som de viktiga källorna till information. Anhängarna anser att kunskaper bör vara vetenskapligt grundade. Undervisningsmetoderna inom samma filosofi utgörs av en förmedling av kunskaper i strikt ämnesuppdelning. Studierna är arbetslivsanpassade och innebär därtill ett hårt arbete för eleven.³¹

I kontrast till den traditionella undervisningsformen finns det elevaktiva arbetssättet med läroplanen Lpf-94 som grund. Det elevaktiva arbetssättet medför att eleverna inhämtar kunskaper från verkligheten t.ex. genom arkivsökningar, eget arbete med olika inriktningar såsom experiment, intervjuer, rollspel samt studiebesök m.m. Ett elevaktivt arbetssätt grundar sig på den progressivistiska undervisningsfilosofin som även benämns den elevcentrerade undervisningen. Denna filosofi sätter individen, med dennes individuella intressen, i centrum. Denna undervisningsfilosofi liksom tillhörande inlärningsituation

²⁸ Morawski (2003-01-20), föreläsning, Didaktik och undervisningsplanering

²⁹ Venersson (1999), Undervisa om samhället, didaktiska modeller och läraruppfattning, 101-102

³⁰ Maltén (2003), Att undervisa – mångfasetterad utmaning, s. 122-123

³¹ Stensmo (1994), Pedagogiska filosofi, s. 200-201, 204-210, Englund (1995) s. 51

förespråkar att läraren agerar som en rådgivare eller handledare och att elever med sina individuella planer tar eget ansvar för sin inläring.³² Inom progressivismen ska undervisningen vara ämnesintegrerad, med andra ord existerar inga specifika ämnen. Slutligen bör läraren ge eleven olika verktyg, med avsikt att eleven skall utvecklas till en självständig individ genom det elevaktiva arbetssättet. Med andra ord, i denna filosofi är läraren handledare och klassrummet blir ett laboratorium.³³

PBL, d.v.s. problembaserat lärande är en del i den elevaktiva undervisningsmetoden. Den har som syfte bl.a. att stimulera elevernas nyfikenhet. Upphovsmännen till metoden påpekar att ämnesöverskridande arbetsområden bör användas i skolan för att skapa en fördjupad förståelse av ett problemområde. Inom denna metod betonas elevernas eget ansvar för den egna inläringen. Förutom faktainläring ger arbetssättet förutsättningar för att utveckla social kompetens, analytisk förmåga och ett aktivt deltagande i samhällslivet.³⁴ Problemet med PBL är att metoden inte kan tillämpas under enbart ett fåtal veckor, minst en period av sex månader måste ägnas åt metoden för att en gynnsam lärandeprocess skall påbörjas hos eleven.³⁵ Ett annat problem är att det krävs ett kritiskt tänkande hos eleverna, som vanligtvis inte ges tillräckligt med tid till att lära ut.³⁶

För att en undervisning ska fungera måste läraren följa vissa riktlinjer. Det finns olika riktlinjer för hur en lärare skall agera, bl.a. vilka didaktiska teorier som skall användas, utbildningsfilosofierna (bilaga 5), för att densamme skall kunna klassificeras som en kompetent lärare. Dessa riktlinjer påvisar vikten av att läraren följer dessa och inser att undervisningsprocessen har olika nivåer.³⁷ Det som skiljer didaktiken från ämnesdidaktiken är att ämnesdidaktiken sätter ämnet i relation till innehållet. Didaktikens olika teorier är vidare ett hjälpmedel för att ge läraren förståelse kring exempelvis utförandet av undervisningsplanering och hur en elev tar upp kunskap (se bilaga 1-4). Kompetensen i det didaktiska hos lärarna ligger i det pedagogiska mötet och i relationen mellan elev och lärare. Om undervisningsmetoderna skall fungera bör läraren ha en professionell och didaktisk kunskap.³⁸ Det är även viktigt att läraren i undervisningssituationen kan identifiera sig med eleverna och deras värld. Detta för att kunna ha förmågan att skapa motivation till kunskapssökande hos eleverna. Genom att läraren sätter sig in i elevernas situation och identifierar sig med det sammanhang som eleverna befinner sig i, kan en starkare motivation till inlärningsprocessen skapas.³⁹

I sammanställningen av undervisningsplaneringen som lärare eller lärarpraktikant ska göra finns det frågor som skall vara med *Vad, Varför, Vart, Hur, För vilka, När, Med vad* och slutligen *Hur* gick det med handlingsplanen och dess undervisningsgrund. Detta ger grunden för undervisningsplaneringen. Dessa frågor har olika betydelser, som att *Vad*, som står för utvecklingsområdet. *Varför* som står för syftet och *vart* ska ge målen. *Hur* och *för vilka* som

³² Arfwedson (1998), Undervisningens teorier och praktiker, s. 101-102, 105

³³ Stensmo (1994), s. 200-201, 214-220, Englund (1995) På väg mot undervisning som det ordnade samtalet, s.51

³⁴ Alanko (1998), Problembaserat lärande i praktiken, s. 26-29

³⁵ Alanko (1998), s. 32-34

³⁶ Wiklund (1999-11-17), Studiematerial Ögon, öron och ord- redskap för källkritik, s 2-3

³⁷ Carlsson (1996), Min yrkesvardag, Englund (1992: a), Önskas professionella lärare? Nja, helst didaktiskt kompetenta, s. 30-45, Englund (1995), s.50-52, Uljens (1994), Skoldidaktiken – en didaktisk modell, s. 32-36

³⁸ Englund (1992:a), s.30-45 Uljens (1994) s. 36

³⁹ Morawski föreläsning, (2003-01-20)

står för vilken metoden, som ska användas och målgruppen. *När* ger tidsplanen och *med vad* som ger resurserna, personal.⁴⁰

Denna undervisningsplanering, grundar sig på olika modeller. Den första är den didaktiska modellen (bilaga 1). Den visar på hur undervisningen skall utformas och vilken relation som finns mellan lärare och elev. Denna modell har i sin tur relation till ämnesintegreringsmodellen (bilaga 2), som visar på mötet mellan didaktiken och ämnet. Båda har samtidigt en relation till filosofierna progressivismen samt essentialismen (bilaga 5) tillsammans med motivationsmodellen (bilaga 3), som visar på hur man enkelt kan motivera eleverna. Det som heller inte får glömmas bort är att den ska tillsammans med eleverna framställas. Detta kan och är svårt, som att alla individerna i klassen vill olika saker. Det gör att läraren skall ha en viss grund redan från början, som kan handleda eleverna.⁴¹ Med de frågor som tagits upp i ovanstående stycke.

En avsikt med undervisningen är att skapa handling. Handlingen blir till en upplevelse som i sin tur ska reflekteras över och betänkas och som slutligen leder till erfarenhet, förståelse och förhoppningsvis nya insikter.⁴² I processmodellen finns en viktig komponent vilket är samtalet/dialogen eller det s.k. deliberativa samtalet. Detta samtal skapar respekt och utvecklar den reflexiva förmågan hos eleven/eleverna och tillåter eleven/eleverna att er hålla kunskaper samt skapar mening i aktiviteten. Intentionen med att skapa ett dialogiskt samtal, d.v.s. en muntlig eller skriftlig dialog mellan lärare och elev eller elever emellan, i klassrummet är god. Men tyvärr resulterar ofta samtalen, som läraren för, i monologiska sådana, som dessutom skapar passivitet hos eleverna. Ett dialogiskt samtal är emellertid ytterst betydelsefullt då det ofta skapar funderingar hos eleverna. Funderingar beträffande t.ex. sanningshalten i det som läraren eller läroboken samt övrig litteratur förmedlar. Läraren får samtidigt en inblick i elevens tänkande och erhåller således en förståelse om erfarenhetsvärldarnas olikheter.⁴³ (Bilaga 4)

Sammanfattningsvis kommer denna del att användas till framställningen av undervisningsplaneringen och hur de olika metoderna kan motivera eleven till att söka information i olika källor, som är i detta fall arkivhandlingarna. De olika arbetsmetoderna med deras utbildningsfilosofier kommer att användas för att skapa ett flexibelt arbetssätt. De är även till för att ge mig en förståelse över de arbetsmetoder som kan användas och vilka konsekvenser som finns hos det traditionella och den elevaktiva arbetsmetoden. Avsnittet används även för att motivera eleverna och vilka fördelar och nackdelar, som finns med undervisningsmetoderna.

1.5.3 Undervisning — samhälle

Samhällskunskapen i historien hade sin funktion att skapa och forma den uppväxande generationen till sociala individer och att socialisera dem till samhällsmedborgare.⁴⁴ De samhällsorienterade ämnena har successivt tagit plats inom skolan och har visat sig vara kontroversiella. Det finns olika synpunkter på vad som skall ingå i ämnet. Det huvudsakliga

⁴⁰ Maltén (2003) s.32

⁴¹ Arfwedson (1998) s. 86

⁴² Morawski, föreläsning, (2003-01-20)

⁴³ Dystehe (1996), Det flerstämmiga klassrummet, s. 9-13, 29-45, Englund (2000), Deliberativa samtal som värdegrund – historiskt perspektiv och aktuella förutsättningar, s. 6-7, 13

⁴⁴ Englund (1992:b), s. 139

för samhällkunskap var att skapa laglydiga samhällsmedborgare. Det gjorde att samhällsbilden hade värdemässiga inslag i undervisningen, som den även har idag.⁴⁵ Idag lärs det ut viktiga samhällsfrågor, men i ett större perspektiv än tidigare. Det har att göra med att samhällets kommunikationsområden är mycket större än tidigare. Samhällskunskapsämnet har handlat om, och handlar om, de sociala strukturer som finns för respektive samhälle, de politiska och historiska konstruktioner som finns och som har funnits.⁴⁶

Samhällskunskapen i skolan är en reflektion av samhällets normer, moral och värderingar samt vilka relationer till omvärlden, som samhället har. Under efterkrigstiden har en kraftig förändring av samhällskunskapen skett. Det blev viktigt med en undervisning med demokratiska värderingar. Samhällets värderingar och strukturer hade förändrats och då gjorde även samhällskunskapen det.⁴⁷

Samhällskunskapsämnet är ungt och har utvecklats utifrån medborgarkunskapen. Idag är samhällkunskap ett integrerat ämne med ett innehåll med många akademiska discipliner såsom t.ex. statsvetenskap och ekonomi. Mångfalden av discipliner gör det möjligt för eleverna att undersöka flera olika samhällsfrågor, som därtill är komplexa, med hjälp av olika modeller. Med andra ord, i ett skolsammanhang får eleverna chansen att sammanföra både teori och empiri. Det finns emellertid risker, dels kan ämnet få en tyckande karaktär, dels finns risken att ämnet får en alltför deskriptiv karaktär. En slags tyckande karaktär om ett arbete endast baseras på information från arkiv och att den vetenskapliga förankringen dessutom utelämnas. Den deskriptiva karaktären kan i sin tur erhållas om t.ex. styrelseskicket i ett land och dess funktion enbart beskrivs utan att förankra denna information i verkligheten.⁴⁸ Det som skall hållas i åtanke är även att samhällkunskapsämnet idag, har en stark relation till medborgarfostran. Ämnet har en relation till förmedlingen av värden, traditioner och utvecklandet av ett kritiskt tänkande. Slutligen skall detta leda till att eleverna tar ett självständigt ställningstagande i olika frågor. För att uppnå dessa faktorer innehåller kursplanen huvudmoment som demokrati o.s.v. Skolan skall då i undervisa av samhällkunskap ge både praktiska och teoretiska möjligheter till eleverna, för att samhället skall kunna få ansvarstagande och demokratiska medborgare.⁴⁹

Samhällskunskapsämnet skall ge en integrerad helhet. De kunskaper som eleverna får om samhället genom samhällskunskapsämnet bör eleverna införliva om skolan i ett långsiktigt perspektiv skall kunna skapa aktivt deltagande individer och därmed behålla demokratin i samhället.⁵⁰ För att kunna integrera samhällskunskapens olika ämnen bör därför läraren använda ämnesdidaktik tillsammans med arkivinformaton. För ämnesdidaktikens speciella ämnen, ämnesgrupper och dess olika forskningsperspektiv.⁵¹ I samhällskunskapsämnet kan skapandet och användningen av olika bildmässiga och verbala modeller underlätta då eleverna skall skapa en förståelse över t.ex. hur ett styrelseskick ser ut.⁵²

I samhällkunskap såväl som andra ämnen ska eleverna ha kunskaper om det funktionella, demokratiska perspektivet samt den normativa demokratiska uppfattningen. Inom det

⁴⁵ Englund (1992:b), s. 141-160

⁴⁶ Englund (1992:b), s. 160-161

⁴⁷ Englund (1992:b), s. 141-160

⁴⁸ Vernersson (1999), 45-46, 51-53, 101-102, 229

⁴⁹ Bronäs & Selander (2002) Samhällskunskap och skolämne, s.75-80

⁵⁰ Vernersson. (1999), s. 45-46, 229

⁵¹ Vernersson. (1999), s. 101-102

⁵² Vernersson. (1999), s. 221-228

funktionella och demokratiska perspektivet ska eleverna skaffa sig kunskaper om hur beslutsprocessen fungerar, valsätt och de partier som finns till hands, vilket är områden som de kommunala arkiven kan informera om. Den enskilda kommunen kan främst bistå med information kring den enskilda kommunens demokratiska processer. De kommunala arkiven kan därtill vara en god hjälp gällande förbättrandet av elevernas kunskaper om hur röstning fungerar och de olika partiernas ståndpunkter. Om t.ex. eleverna saknar kunskaper om demokratiska processer finns risken att dessa individer visar ett mindre engagemang eller avstår helt från att bl.a. rösta. Med andra ord kräver en väl fungerande demokrati kunniga medborgare, där en normativ syn existerar, d.v.s. att eleverna får uppleva demokrati och att medvetenheten samt kunskapen kring demokratiska processer blir till ett levnadssätt.⁵³

1.5.4 Arkiv och skolan

Arkivens information kan förmedlas genom arkivmappar (portfölj) som introducerar gymnasieeleverna i arkivens värld. Arkivmapparnas innehåll är emellertid inte slutgiltiga utan kan förändras för att passa det valda studieområde som läraren väljer att presentera för eleverna.⁵⁴ Arkiven kan integreras och vara ett naturligt inslag i undervisningen liksom biblioteksbesök och museibesök. Denna integrering och naturlighet rörande olika kunskaper om arkivmaterialets användningsområden kan vara av stor vikt för kommande generationer.⁵⁵ Ett arkivpedagogiskt inslag är att eleverna introduceras i arkivens information kring samhället. Detta skall förhoppningsvis leda till att eleverna blir medvetna om de demokratiska processerna samt offentlighetsprincipens betydelse i denna process.⁵⁶

Förhoppningen med det arkivpedagogiska materialet och dess integrering i undervisningen är att det kan skapa en medvetenhet om arkivens existens, ge kunskap om vad man kan hitta i arkiven samt ge en bild av samhället och dess förändringar.⁵⁷ Arkiven påvisar därtill att det existerar verkliga människor bakom dokumenten, till skillnad från den distans som kan upplevas i det som förmedlas genom läroböckerna. Slutligen kan läraren, i ett arkivpedagogiskt hänseende, även använda sig av en demokratisk utgångspunkt t.ex. demokratins historia. Både lärare och elev kan dra nytta av att använda sig av den historiska informationen i arkiven. Arkivhandlingarna kan vara ett underlag för kommande diskussioner i klassrummet kring hur demokratin och dess beslutsprocesser har förändrats.⁵⁸

De flesta arkiven lyder under den s.k. offentlighetsprincipen. Merparten av arkiven står under offentlighetsprincipen (allmänna handlingar till allas förfogande), men med olika restriktioner utifrån sekretesslagen. Offentlighetsprincipen grundar sig på att alla skall ha möjligheter till insyn i olika dokument.⁵⁹ I den skolrelaterade undervisningen kan det lokala kommunarkivet användas som verktyg. Övriga arkiv som kan användas men som emellertid inte lyder under offentlighetsprincipen är t.ex. förenings- och hembygds arkiv. Däremot lyder kommunarkiven under offentlighetsprincipen, deras arkivhandlingar finns tillgängliga

⁵³ Morawski (2003-03-03), föreläsning, Det demokratiska uppdraget

⁵⁴ Losman, (1998), s. 3

⁵⁵ Fryksén (2002), Det kommunala arkivrummet, några personliga synpunkter, s. 115-116, Åström, (2002) s. 86-88

⁵⁶ Åström (2002), s. 86-88

⁵⁷ Sjögren, Lundström (2001), Historia på riktigt! – arkivpedagogik i praktiken, s. 14, Abukhanfusa (1987/1988), Var i Sverige ligger riksarkivet?, s. 75-80.

⁵⁸ Sjögren, Lundström, (2001) s. 14-19, 63

⁵⁹ Pettersson (2002), Arkiven och demokratin, s. 24-25, 28-29

för såväl forskning som för allmänheten. Det finns även andra typer av arkiv t.ex. företagsarkiv och näringslivsarkiv.⁶⁰

Sammanfattningsvis behövs dessa fyra avsnitt, som utgör den referensram och är utgångspunkterna, för framställningen av undervisningsplaneringen med dess mål. Dessa avsnitt visar också på att olika typer av källor, som i detta fall arkivhandlingarna kan användas i undervisningen på ett teoretiskt plan. I avsnitt 2 kommer den praktiska delen att undersökas d.v.s. går det och hur skall de på ett fruktbart sätt användas, för att skapa ett intresse utifrån de olika undervisningsmetoderna, styrdokumenterna men även ge den medborgerliga fostran som samhällkunskaps ämne har en relation till.

1.6 Tidigare forskning

1.6.1 Arkivmappsmodell

Arkivmappsmodellen ger grunderna för vad som skall finnas i Portföljen. Med detta menas det framställda arbetsmaterialet som ungdomarna i sitt valda temaområde arbetar med. Detta är till för att introduceras dem till arkivinformatonen genom de olika temana. Inom arbetsområdena finns begrepp som nutida perspektiv, med vilket menas tidsenliga/dagliga händelser i relation till dåtida perspektiv, med vilket menas historiskt kopplande händelser med en längre/äldre tidsperiod.

Losman har skrivit *Steget mot öppna kommunarkiven*. Hon är historiker, som ville införa användandet av arkivhandlingar i undervisningen på grundskolan i historia. Hennes undersökning grundar sig på att med en arkivmappsmodell med ett studiehäfte kunna introducera arkiven i undervisningen. Arkivmappen som hon gjorde var till för grundskolans elever i historia. Utformningen av portföljen tog henne en termin att göra. Portföljen med sitt kopierade material från kommunarkivet innehöll olika teman för historieundervisningen, som familj, skola och senare även hälsovård och järnväg. Till portföljen gjordes även en innehållsförteckning för att ge en överblick av vad som fanns i portföljen. Portföljen var tänkt att belysa kommunarkivets innehåll. Hennes undersökning tar upp att det finns olika typer av arkiv som skolan kan använda sig av i undervisningen. Det är lättare att använda sig av arkiven i historieämnet, eftersom de historiska dokumenten ger en känsla av förgången tid i sig själva.⁶¹ I samhällskunskap ger det en historisk del och kan även den ger en känsla av föregången tid i relation till nutiden, för att kunna se förändringar.

Arkivens användande i skolundervisningen har även att göra med att det kan vara ekonomiskt svårt för skolorna att få eleverna till arkivmaterialet och därför gjordes försök i att få arkiven till skolan.⁶²

⁶⁰ Losman, (1998), s. 7-8

⁶¹ Losman, (1998), s. 3-6

⁶² Losman (1998), s. 3-6

Del 2 Arkivens användning i samhällskunskap A

Syftet är att undersöka om, och i så fall hur, man på ett fruktbart sätt kan göra de kommunala arkiven (och ev. andra arkiv) användbara i ämnet samhällskunskap A på gymnasiet. Detta test sker utifrån ett pedagogiskt undervisningsmaterial, närmare bestämt en portfölj tillsammans med en undervisningsplanering i samhällskunskap på gymnasiet.

Första avsnittet ger den arkivmappsmodell som ligger som grund till portföljen. Detta avsnitt efterföljs av en undersökning rörande samhällskunskapskurs A och huvudbok Reflex. Det slutliga avsnittet är den framställda undervisningsplanering, som med hjälp av de teoretiska utgångspunkterna d.v.s. de övergripande målen, som innehåller de riktlinjer, som anges i avsnitt 1.5. Dessa tidigare avsnitt har visat på att det går att använda arkiven på ett teoretiskt plan. Denna del av undersökningen skall visa på om det fungerar på det praktiska området att använda arkivhandlingarna.

2.1. Arkivmappsmodell för undersökningen

Huvudtemat i arkivmodellen är demokrati från dåtid till nutid med två tillhörande underkategorier, nämligen demokratiska processer på den lokala nivån och jämställdhet. Valet av de två underkategorierna baseras för det första på att dessa teman är ytterst centrala frågor i samhällskunskapsämnet. För det andra erbjuder dessa två teman en för elevernas lagom stor, bearbetning av texter så att de i efterhand skall kunna svara på diverse frågor. Om ett tema eller område blir för stort förlorar eleverna lätt intresset och motivationen, vilket kan påverka deras vilja till en fortsatt samt framtida forskning kring information från olika arkiv eller förlorar intresset för demokrati och jämlikhet.

Vad gäller mappen kommer den att kunna introduceras samt integreras i diskussioner kring demokrati samt övriga områden som är centrala i läroplanen samt kursplanen. Den samtidigt ge inblick i kommunens beslut i olika demokratiska processer. Arkivmappen ger också eleverna möjligheter att uppleva den delen av demokratin som kallas för offentlighetsprincipen. Genom både arkivmappen och offentlighetsprincipen får eleverna dessutom uppleva den normativa demokratin samt den funktionella demokratin. Dessa upplevelser skapar förhoppningsvis kunniga medborgare av eleverna, något som ett demokratiskt samhälle i sin tur eftersträvar. Vilka områden ger då styrdokumentet och deras huvudbok för användandet? Det redovisas nedan.

2.2 Områden i samhällskunskap som lämpar sig för arkiven

Läroplanen d.v.s. Lpf- 94, grundar sig på den ovannämnda skollagen där skolan, lärarna och eleverna skall följa vissa riktlinjer. Detta för att eleverna skall erhålla de kunskaper som samhället kräver och för att kunna bli goda samhällsmedborgare. Några av dessa riktlinjer är bl.a. att eleverna skall tillägna sig goda kunskaper i de egenvalda kurserna. Eleverna ska även med hjälp av sina verktyg/redskap kritiskt granska, reflektera samt värdera sin omgivning. Detta gör att arkivhandlingarna kan vara till stor nytta i undervisningen, som ett verktyg till kunskap samtidigt som det ger övning i källkritiskt tänkande. Detta gör även att

eleverna kan se olika möjligheter till att se lösningar på olika problem. Hit hör även att eleverna skall kunna tro på sin egen förmåga till att lösa problem på ett självständigt sätt.⁶³

Enligt kursplanen för samhällskunskap A samt dess betygskriterier ska eleverna förstå den samhälliga utvecklingen i ett nutida och i ett historiskt perspektiv. Här skall det historiska perspektivet och det nutida samhällets historia skall särskilt uppmärksammas i samhällskunskapsämnet. Det gör att de kan använda sig av historiska och nutida kartor för att se t.ex. hur industrin har utvecklats på lokal nivå och regional nivå. Därefter kan eleverna fördjupa sig inom det industriella området genom att använda sig av diverse ekonomiska handlingar såsom kommunens ekonomiska tillstånd för en bestämd tidsperiod. Genom liknande praktiska övningar och teori d.v.s. en analys av protokollen samt kartöverläggen kan eleverna skapa en bättre förståelse av samhällets olika delar och hur dessa har förändrats.

Den anger också att eleverna ska kunna tillämpa ett demokratiskt arbetssätt samt förstå hur politiska, ekonomiska, geografiska och sociala förhållanden har format eller formar samhället. För att få en politisk samt ekonomisk förståelse av samhället kan eleverna använda huvudboken Reflex samt olika handlingar från kommunarkivet. Dessa kommunarkiv kan innefatta protokoll, handlingar från kommunfullmäktige gällande politiska beslut kring t.ex. arbetsmarknaden samt olika sociala förhållanden såsom en hög arbetslöshet. Protokoll som rör arbetslöshet eller arbetsmarknaden i stort i en specifik kommun kan eventuellt skapa ett underlag för en framtida diskussion om hur de ekonomiska faktorerna påverkar arbetsmarknaden tillsammans med statsbudgeten och stadsbudgeten.⁶⁴

Betygskriterierna för samhällskunskap ska slutligen eleverna använda sig av olika källor och verktyg samt samhällsmodeller vid analyser av olika skeenden eller företeelser inom ämnet för att kunna uppnå betyg G.⁶⁵ I kommunarkiven beskrivs t.ex. befolkningsförflyttningar, levnadsstandard och politiska protokoll samt kommunekonomi. Detta kan eleverna använda sig av för att uppfylla ovanstående kriterier.

2.3 Hur använda kommunarkivet i förhållande till samhällskunskap A:s bok Reflex ?

Såsom nämnts tidigare har de två temana *jämställdhet* och *kommunens styre från dåtid till nutid* använts i arkivmappen. Vid arbete med dessa teman kan boken Reflex användas eftersom den innefattar vissa kapitel som åskådliggör hur en kommun styrs samt kvinnans roll och arbetssituation.⁶⁶

I relation till kvinnans roll och arbetssituation beskriver upphovsmännen till Reflex bl.a. jämställdhetsprocessen. I Reflex beskrivs kvinnornas samhällsställning samt vilka förändringar som skett gällande kvinnornas position inom politiken, men även i det övriga samhället. Vid elevernas egen forskning kring kvinnors position och arbetssituation kan t.ex. löneprotokoll samt fullmäktiges beslutsprotokoll användas. Vid undersökningar av dessa

⁶³ Lärarförbundet (2001:b), s. 42-44

⁶⁴ Från statsbudgeten tas en viss mängd pengar som vidare fördelas mellan de olika kommunerna som i sin tur fördelar det ekonomiska bidraget till olika områden inom den egna kommunen.

⁶⁵ Webbplats, Skolverket, Betygskriterier samhällskunskap A. (2005-05-02)

⁶⁶ Almgren, Höjelid, Nilsson, (2000), s. 44-45, 176-179, 204-218, 224-225, 232-234, 380-381

protokoll kan eleverna t.ex. finna uppgifter kring hur många kvinnor som besitter positioner i fullmäktige samt hur många procent av kommunens kvinnor som förvärvsarbetar. Kommunarkivens samt stadsarkivens information kring kvinnornas situation kan med fördel analyseras i ett dåtida samt nutida perspektiv.⁶⁷

Boken Reflex avsnitt om hur kommunen styrs åskådliggörs i kronologisk ordning och beskriver bl.a. kommunstyret under 1800-talet. Kommunens uppgifter och ansvarsområden under 1800-talet var betydligt mindre än i dag. På 1800-talet var kommunernas ansvarsområde bl.a. det som kallades fattigvården. I Reflex avsnitt om kommunernas ansvar beskrivs likaledes kommunernas ansvar i ett mer nutida perspektiv. I jämförelse med 1800-talets kommunala ansvar är dagens kommunala skyldigheter betydligt större då varje enskild kommun ansvarar för ett ramverk av regler såsom skollagen och socialtjänstlagen.⁶⁸ Kommunen har olika typer av inkomstkällor, för att kunna producera de tjänster som kommuninvånarna vill ha. Dessa är skatt, stadsbidrag, avgifter och lån.⁶⁹ De ekonomiska handlingarna och årsredovisningarna som finns i arkiven kan användas för att ge en bättre lokal förankring i kommunens ekonomiska uppgång och nedgång under ett längre perspektiv.

Sedan en tid tillbaka har enskilda kommuner erbjudit kommunens invånare olika typer av tjänster. Vilka tjänster som erbjudits en kommuns invånare kan t.ex. urskiljas utifrån de tjänster eller nämnder som existerade mellan åren 1970-2000 samt hur dessa tjänster och nämnder bytt skepnad under åren. Sedan kommunernas begynnelse, men även i vår samtid, är kommunen en myndighet med ett maktutövande där t.ex. en person måste gå till kommunen för att söka byggnadslov om hon/han önskar uppföra en byggnad.⁷⁰ Tidigare var även kommunerna regelstyrda med detaljerade lagar kring vad kommunerna fick och inte fick göra. Dessa regelstyrningar kan urskiljas i olika dokument från kommunarkiv rörande kommunfullmäktige och nämndernas beslut och de regler som skulle följas inom kommunfullmäktige. Denna regelstyrning har idag intagit en mer målstyrd skepnad, där kommunerna erhåller riktlinjer, om vad kommunen skall göra men inte hur kommunen skall gå tillväga.⁷¹ Arkivhandlingar av denna typ kan med fördel användas så att eleverna kan erhålla en bredare beskrivning av två viktiga demokratiska processer i samhället nämligen jämställdhetsprocessen och kommunens styre från dåtid till nutid.

Hur skall då läraren på ett professionellt sätt använda arkivhandlingarna i undervisningen? Han/hon ska i relation till styrdokumentet och de didaktiska dimensionerna vara professionell i utvecklandet av en undervisningsplanering. Det finns olika riktlinjer som anger vad den skall innehålla d.v.s. syfte, tidsplan och ramar, färdighetsmålen och möjligheterna med relation till utbildningsfilosofierna m.m.⁷² Den skall med andra ha ett innehållsurval, perspektiv val, sekvensering, struktur samt de metoder som arbetsformer och utvärderingsformer. Beträffande metoderna för undervisningen är denna en av de viktigaste delarna undervisningsplaneringen,

⁶⁷ Almgren, Höjelid, Nilsson (2000), s. 232-233, Beträffande området jämställdhet infördes 1991 jämställdhetslagen, för att eventuella könsskillnader, diskriminering samt löneskillnaderna på arbetsmarknaden skulle minska. Det skulle på arbetsplatsen införas en jämställdhetsplan. Det finns emellertid undantag i jämställdhetsprocessen gällande gravida om dessa kvinnor har ett fysiskt krävande arbete. De ska ha möjligheten att byta arbetsuppgift under graviditeten om de så önskar.

⁶⁸ Almgren, Höjelid, Nilsson (2000), s. 204-205

⁶⁹ Almgren, Höjelid, Nilsson (2000), s.216-217

⁷⁰ Almgren, Höjelid, Nilsson (2000), s. 211

⁷¹ Almgren, Höjelid, Nilsson (2000), s. 206, 211

⁷² Maltén (2003), s. 11, 32, Englund (1995) s. 50-52

som har som syfte att skapa ett intresse hos eleverna.⁷³ Allt detta ställer höga krav på läraren samt hennes/hans lärarroll i utformningen av undervisningsplaneringen.⁷⁴

2.4 Undervisningsplanering

2.4.1 Syftet

Huvudsyftet med undervisningsplaneringen är att eleverna skall skaffa sig en förståelse kring hur arkivinformation kan användas i ett nutida och dåtida perspektiv i samhällkunskap. Syftet är även att eleverna ska få fördjupade analytiska kunskaper om arkivinformationens d.v.s. källmaterialets användbarhet med hjälp av portföljen.

2.4.2 Klass, ämne och tid

Undervisningen är tänkt att genomföras på gymnasienivå i ämnet samhällkunskap. Vid utförandet av denna kurs bör flera lektionstillfällen reserveras eftersom dess teman samt tillhörande portfölj och arkivsökning kräver både tid och engagemang.

2.4.3 Ramar, som läroplanen/kursplan ger

- Ramarna är till för att kunna uppnå de kursmål som finns för området Demokrati på lokal nivå och jämställdhet.
- De behov och förutsättningar som eleverna har för att kunna lära sig använda arkivinformationen bör tas i beaktande. Det finns dels elever i olika klasser som har det svårare och därför bör få extra hjälp dels elever som är mycket duktiga och behöver större utmaningar.
- Den tid som finns till förfogande för undervisningen är ca fem veckor.

2.4.4 Målbeskrivning

Målet med undervisningen är att eleverna skall kunna relatera arkivinformationen i temaområdena i ett dåtida samt nutida perspektiv. Andra mål är även att eleverna:

- utvecklar kunskaper om arkivinformationens användningsområde samt ser arkiven som en viktig källa till kunskap. Eleverna skall även utveckla förmågan att reflektera kring arkivinformationen och de nutida demokratiska processerna, om jämställdhet, kvinnans roll och om politiska beslut i kommunen.
- kan redogöra för det valda temat på ett förståeligt sätt med både dåtida och nutida händelser i åtanke.
- Eleverna skall redovisa, analysera och förstå arkivinformationen i relation till ett nutida perspektiv. De ska förstå sin position och sina möjligheter som kommunmedborgare.

⁷³ Arfwedson (1998), s.86, Arfwedson (1998), s 93-94, 100-101, 125-132

⁷⁴ Maltén (2003), s. 32-39

2.4.5 Färdighetsmål

- Eleverna ska kunna redovisa och kritiskt analysera arkivinformationen och annan information som tar upp området Demokrati. Eleverna ska även kunna sätta arkivinformationen i relation till jämställdhet och kommunens förändringar gällande beslut kring t.ex. miljön. Eleven ska slutligen kunna förstå och se förändringar som skett i dåtid och nutid.

2.4.6 Läromedel

De läromedel som kan användas vid arbetet med de olika arkiven är bl.a. elevernas huvudbok Reflex. Vidare kan även eleverna använda sig av bibliotekets utbud av litteratur samt den sammanställda arkivmappen.

Kunskapsökandet sker i skolan och i det omgivande samhället i exempelvis samarbete med näringslivet. Flera olika läromedel och modern informationsteknik kan användas. De kan även användas sig av SCB-databaser, för statistik som berör nutida förhållanden.

2.4.7 Konkret beskrivning av undervisningsförloppet

Under den inledande delen av lektionen sker en introduktion om arkiven och kommunens demokratiska processer, för att på så sätt skapa en bas till temat Demokrati. Eleverna kommer att erbjudas olika valbara områden som de enskilt eller gruppvis under den kommande tiden, fem veckor, arbetar med.

Varje lektion kommer att börjas med bakgrundsinformation och en återkoppling till föregående lektion. Efter bakgrundsinformationen och diskussion om kommunens styrelseformer och jämställdhet kommer deras egna valda temaområde att sättas i gång. Eleverna söker själva den information som behövs till sitt valda område i relation till ett nutida perspektiv. Läraren handleder dem i sökandet av material och om eventuella problem uppstår vid genomförandet. I slutet av lektionen kommer en återsamling ske för att se hur långt eleverna kommit i sitt arbete.

I och med ovanstående olika former av undervisningssituationer samt dess metoder, t.ex. lärarens handledning men även elevernas aktiva arbetssätt, kommer både den essentialistiska samt den progressivistiska utbildningsfilosofin att användas. Kopplingen till den essentialistiska filosofin med dess relation till katederundervisningen i ett dialogiskt/deliberativa samtal återfinns i den ovan beskrivna situationen då bakgrundsinformation förmedlas till eleverna. (Utförligare beskrivning finns i handboken)

2.4.8 Utvärdering av undervisningen

Den utvärderingsform som kan användas är den didaktiska modellen. Denna modell visar hur läraren kan utvärdera sig själv och undervisningsmetoderna som hon/han har använt. Läraren reflekterar över lektionen från början till slut och ser vad som behöver ändras för att undervisningen i sin tur ska kunna motivera eleverna till ny information och nya kunskaper.

Utvärderingen av elevernas nya kunskaper sker på så sätt att en diskussion mellan elever och lärare genomförs i klassrummet. Exempel som därtill kan användas vid arbetet med portföljen är s.k. samtalsdialoger, poster (skärm), PM m.m.

2.4.9 Mina och styrdokumentens intentioner

Eleverna kommer att följa styrdokumentet till viss del. De kommer att arbeta med en portfölj med handlingarna hörande till temat Demokrati. Inom temat återfinns emellertid vissa underteman som jämställdhet och kommunstyrelseformen som är valbara. Elevaktiviteten är viktig, för enligt styrdokumentet är det den elevaktiva metoden som skall användas där läraren fungerar som en handledare och samtalspartner. Innehållet i portföljen samt undervisningen följer vissa riktlinjer som står att urskilja i läroplanen. Undervisningen samt portföljen följer främst läroplanens riktlinjer kring vad som bör ingå i ämnesområdet Demokrati.

Kunskap kommer till uttryck i olika former såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen. Undervisningen skall ge historiskt perspektiv som bl.a. Låter eleverna utveckla beredskap inför framtiden, förståelse för kunskapens relativitet och förmågan till ett dynamiskt tänkande.⁷⁵

2.4.10 Betygskriterier

För varje kurs skall betygskriterier utformas, för att underlätta examineringen av eleverna och för att det skall bli en rättvis grund. Betygskriterierna är till för att vara ett stöd för vad eleverna i denna kurs skall ha kunskaper om och hur de skall genomföra arbetsområdet för att erhålla ett visst betyg. Dessa kriteriet har koppling till målformuleringen och färdighetsmålen. Betygskriterierna är även ett sätt att visa läraren vad som krävs av undervisningen innehåll, för att den skall ge en jämlik utbildningsgrund över hela landet.

Betyget Godkänd

Eleven beskriver samhällsfrågor ur historiska och nutida perspektiv samt anger orsaker och konsekvenser till dessa.

Eleven söker, väljer ut och ställer samman fakta från olika källor. Eleven redogör för och exemplifierar hur olika idéer och värderingar uppstår och formas i samhället.

Betyget Väl godkänd

Eleven analyserar och värderar samhällsfrågor ur olika perspektiv. Eleven värderar olika källor samt använder någon samhällsvetenskaplig metod. Eleven analyserar idéer och värderingar utifrån såväl ett individ- som ett samhällsperspektiv.

Betyget Mycket väl godkänd

Eleven drar slutsatser och föreslår lösningar på olika samhällsfrågor.

Eleven arbetar med olika typer av material, bedömer tillförlitligheten hos olika källor samt visar i sitt arbete ett kritiskt förhållningssätt till fakta, tolkningar och värderingar.

Eleven analyserar hur olika samhällsförhållanden påverkar och förklarar människors livsvillkor.⁷⁶

⁷⁵ Citat, Lärarförbundet (2001:a) s. 40

⁷⁶ Citat, Webbplats, skolverket, Betygskriterier samhällkunskap A. (2005-05-02)

Sammanfattningsvis är en undervisningsplanering till för att vara en ram för undervisningen. Denna ram är dock varierbar och läraren bör anpassa sig till undervisningssituationen. Planeringen ger i sin tur det stöd som läraren behöver för att genomföra en fruktbar undervisning. Den gör det även möjligt att uppnå de målen som anges i styrdokumenterna kan förverkligas för både lärarens och elevens riktlinjer i vad de skall ha för kunskaper tillsammans med det kritiska tänkandet. Det som är viktigt i en undervisningsplanering är att det finns ett syfte med undervisningen, tidsplan och ramar (läroplanen, kursplanens), färdighetsmålen och möjligheterna med relation till utbildningsfilosofierna. Den skall även ta upp de metoder som arbetsformer och utvärderingsformer tillsammans med betygskriterier.

Det finns dock något som pedagogerna och i den teoretisk utgångspunkt tar upp och det är frågorna som undervisningsplaneringen skall innehålla, Varför, Vad, När och Hur, för att de skall bli en professionell.

2.5 Varför använda arkiven och temat demokrati?

Varför skall då arkiven användas i undervisningen inom samhällskunskapen och då kanske främst inom det aktuella temaområdet Demokrati? Först och främst förmedlar arkiven kunskaper om samhället och dess förändringar. Arkiven tillhör i viss mån även grunden i det svenska samhällets demokratiska styre genom den s.k. offentlighetsprincipen. Vid en användning av arkiven urskiljs därtill dels de olika förändringar som skett/sker under en viss tidsperiod, dels ges även beskrivningar till hur dessa förändringar sker eller har skett. Visserligen kan andra dokument än t.ex. arkivens information erbjuda liknande fakta, men t.ex. protokoll och beslut från kommunfullmäktige o.s.v. återfinns oftast inte i den vanligt förekommande och använda litteraturen. Slutligen finns en förhoppning om att arkiven och dess information skall skapa en medvetenhet om arkivens existens och kunskap om vad varje individ kan hitta där.

Att använda arkivinformatonen, som verktyg i undervisningen kan därtill medvetandegöra det faktum att mycket, på olika sätt, registreras. Eleverna har både en skyldighet och en rättighet att erhålla kunskaper om olika typer av register och ha vetskap om att dessa register finns överallt i landet. I arkiven finns t.ex. offentlig information rörande elevernas betyg från grundskolan till gymnasieskolan, men även från högre studienivåer. Förutom dokumentation kring en individs studier återfinns dokumentation kring vem som övningskör i familjen, hur stor familjen är, var denna familj har bott samt vilka som har flyttat ut från familjen. Dessutom existerar olika typer av arkiv som visar huruvida en individ är brottslig eller ej, vilken skatt en speciell individ betalar samt vilka föreningar som en individ är medlem i, vilken ekonomisk grund, t.ex. löner, lån, familjen har (sekretessbelagda) och slutligen vilket eller vilka lån en individ har eller inte har (det vanligaste lånet är CSN-lån som finns registrerade i olika arkiv).

Såsom påvisats tidigare bör skolans gymnasieungdomar ta del av det material som de olika arkiven erbjuder av den orsaken att dessa arkiv innehar material som åskådliggör bl.a. de olika kommunernas historia, från medeltidens socknar med dess självstyrelsetradition till dagens kommuner med en målstyrd inriktning. Gällande de olika kommunala arkiven i ett historiskt perspektiv bör eleverna ges möjligheten att skapa sig en uppfattning samt medvetenhet kring vad arkiven kan ge. Samtidigt kan eleverna erhålla kunskaper om begreppet kommun samt vad socknen hade för uppgift/-er som t.ex. att anställa präster,

klockare, byggare och de arbetare som skulle vårda kyrkans egendom. Eleverna bör, med kunskaper om en socken eller kommun, därefter kunna sätta resonemanget kring t.ex. en sockenstämma i relation till de demokratiska processerna på lokal nivå i ett historiskt och nutida perspektiv. I den aktuella uppsatsen samt portföljen har likaledes material från den lokala kommunens arkiv använts, nämligen olika protokoll från Stora Kopparbergs kommunstämma och sockenstämma.

I och med kunskaper om kommunförordningen erhåller eleverna historisk information bl.a. att 1858 års kommunkommitté lade grunden för den idag tillämpade kommunförordningen samt kommunens organisation. Genom att eleverna granskar historiens kommunala styre samt dess processer får eleverna även en förståelse för de stora skillnaderna som finns mellan det dåtida och det nutida styret.

Tillämpningen av arkiv där ovanstående två områden innefattas är intressant. Orsaken till detta är att både kvinnors position i samhället samt jämställdheten symboliserar viktiga grundvalar, nämligen alla individers lika rättigheter. I och med arkivhandlingarna är det tänkt att eleverna skall erhålla kunskaper kring det faktum att kvinnan, i ett tidigare historiskt skeende. Denna avsaknad av inkomst gjorde att kvinnorna fick förlita sig på att mannen i hushållet skaffade ett arbete samt erhöll pensionspoäng med dess pensionsrätt.

Specifika arkiv innehållande uppgifter om löner, arbetspositioner samt antalet kvinnor i de kommunala nämnderna är ytterst relevanta för portföljen. Genom dessa specifika arkiv kan eleverna erhålla kunskaper dels om att kvinnorna bidragit till en ökad arbetskrafttillväxt under det senaste decenniet, dels att jämställdheten fortfarande är en pågående process inom den demokratiska processen. Det finns dock fortfarande stora löneskillnader mellan män och kvinnor i samhället. Samtidigt finns det också en hög arbetslöshet bland kvinnor. Bland de kvinnor som förvärvsarbetar återfinns en stor del som anställda inom den offentliga sektorn. Därmed påverkas dessa kvinnor extremt hårt när statens schablonbidrag skärs ned p.g.a. sämre ekonomi.

I olika arkivhandlingar kring jämställdhet återfinns relationen mellan könen samt det maktspel som pågår. Inom feminismen finns olika sätt att se på männens makt i samhället. I ett av dessa synsätt är att det patriarkala samhället måste bort för att en ny maktorganisation skall kunna skapas. I de, för denna undersökning, aktuella arkiven återfinns flertalet av de regler och normer som är grundade av och för män.

Sammanfattningsvis är det viktigt att eleverna, genom olika kommunarkiv, erhåller kunskaper om det kommunala självstyret och hur detta styre hör samman med den kommunala demokratin. Med kommunal demokrati menas att medborgarna i kommunen ska ha möjligheter att kunna påverka beslut som rör kommunen och allmänhetens intresse. Genom att använda arkivinformationen, som verktyg kan därtill medvetandegöra det faktum att mycket, på olika sätt, registreras. Det är till sist ytterst viktigt att eleverna skapar en egen förståelse av det egna ansvaret vad gäller införskaffandet av information. Dessa kunskaper ger eleverna möjligheter till att bli goda och aktiva samhällsmedborgare.

2.6 Hur göra det praktiskt?

En utförligare beskrivning över hur arkivhandlingarna kan bearbetas och hur lektionen kan vara uppbyggt finns i manualen/handboken. För att arbetet skall ge frukt är det viktigt att eleverna och läraren har en positiv attityd till arkiven och deras handlingar. Manualen är en separat del tillsammans med portföljen.

2.6.1 Variation under lektionens gång

- Introduktion och en återkoppling till det föregående området.
- Föreläsning på 20 minuter med ex OH-film/anteckningar på tavlan.
- Viktigt att kunna uppmuntra eleverna och att man använder sig av verkliga exempel.
- Utvärdering och diskussion under lektionens sista minuter.

2.6.2 Olika arbetssätt

- Arbeta enskilt, grupp. Redovisningar av valda teman.
- Arbeta i grupp: poster, PM
- Diskussioner, under och i slutet av lektionen.

De olika arbetssätten, som tillämpas i portföljen och som beskrivs tydligare i manualen/handboken, kommer att vara både förmedlande, interaktiva och vara problembaserade. Den förmedlande delen innefattar information från arkiven både från den egna kommunen samt fakta kring jämställdhet. Den interaktiva delen kännetecknas av exempelvis diskussion, grupparbete och dialog med frågor och svar. Till sist omfattar den problembaserade metoden t.ex. temaundersökningar. Denna temaundersökning kan vidare underlätta för eleverna att, under de kommande fem veckorna, skaffa sig en uppfattning om exempelvis vilken arkivinformation som finns tillgänglig inom det valda temat.

2.7 Samhällsanknytning och elevernas uppfattning

Falu kommunarkiv kommer att användas för att på så sätt kunna visa vilken viktig roll arkiven har i det svenska samhället. Arkiven skall vidare ses som ett verktyg för en framtida användning där eleverna kan utöka sin förståelse kring de demokratiska processerna. Eleverna undervisas i kommunens styrelse och jämställdhet, som är två delar i den demokratiska processen där arkiven är ett verktyg och informationskälla till dessa processer.

2.7.1 Samhällsanknytning

I ett samhälleligt hänseende är det av stor vikt att eleverna vet hur människan deltar i de demokratiska processerna samt att verkliga personer finns bakom den dåtida samt nutida arkivinformationen.

Den framtida betydelsen av denna kunskap kring arkiven med anknytning till det omgivande samhället är framförallt att eleverna blir motiverade till att fortsätta växa och verka i samhället. Denna motivering samt en ökning av kunskap kan ske om eleverna blir medvetna om arkivens betydelse. Om området om arkivinformation skall kunna fortleva krävs det att

eleverna inser vad arkiven kan förmedla och vilka konsekvenserna blir om arkiven, med dess offentlighetsprincip, skulle upphöra att existera.

2.7.2 Elevernas uppfattning

Förmodligen har de flesta elever som beger sig in i arkivforskningen inga egentliga uppfattningar, förutom att det kan vara dammigt och tråkigt. Orsaken till detta lär vara att eleverna aldrig eller i ytterst liten grad fått information om arkiven och vad innehåller. Eleverna har dock förmodligen en viss vetskap/kunskap om olika demokratiska processer

Sammanfattningsvis krävs det att det finns olika undervisningsmetoder som har i detta fall både en progressevistisk och essentialistiska utbildningsfilosofisk grund. Det gör att metoderna är progressivistiska d.v.s. elevaktiva med traditionella inslag genom en introduktion av arkiven.

Det är också mycket viktigt med attityderna och samhällskopplingen för att kunna motivera eleverna till att använda och undersöka arkivhandlingarna i på ett källkritiskt sätt. Denna undervisning planering gör att grunden i styrdokumentet blir när det kommer till historiskt, nutida, och framtida perspektiv blir uppfyllda samtidigt som källkritiskt och analytiskt tänkande kan uppfyllas m.m.

Del 3 Sammanfattande diskussion

Syftet var att undersöka om, och i så fall hur, man på ett fruktbart sätt kan göra de kommunala arkiven (och ev. andra arkiv) användbara i ämnet samhällskunskap A på gymnasiet. Testet kommer att ske utifrån ett pedagogiskt undervisningsmaterial, närmare bestämt en portfölj tillsammans med en undervisningsplanering i samhällskunskap på gymnasiet.

I denna undersökning har ett pedagogiskt arbetshäfte till gymnasieungdomar i samhällskunskap, med pedagogisk och didaktisk forskning som grund, skapats. I undersökningen har bl.a. olika typer av styrdokument och pedagogers argument om undervisningsmetoder studerats, för att de övergripande mål som undervisningsplaneringen skall uppfylla. Det är heller ingen som har gjort en sådan undersökning som att använda arkiven i samhällskunskap, utan det finns inom historia och geografi men inte i någon större utsträckning, som att det kräver tid, kunskaper men även tålamod.

Arbetet gick ut på om det gick att skapa en portfölj med arkivhandlingar från kommunarkivet som skulle användas i samhällskunskap A. Svaret på syftet är att, för det första betonar styrdokumenten vikten av att eleverna skall använda olika typer av källor samt källkritiskt tänkande och de skall även ha ett dåtida, nutida och framtida perspektiv i sina analyser. Detta visar på möjligheten att införa ett användande av arkiven i undervisningen. Huvudbok Reflex kan användas som referensram i undervisningen i valet att användningsområdet. För det andra kan man på ett fruktbart sätt göra de kommunala arkiven användbara genom olika portföljer med arkivhandlingar. Resultatet på detta finns i portföljen och är portföljen med dess handbok. Introduceringen av arkiven sker utifrån ett pedagogiskt undervisningsmaterial och en undervisningsplanering. Dessa finns i undersökningens första respektive andra del. Metoden är en forskarpraktiserande metod, som utgår från tidigare forskning och styrdokumenten. De valda arkivhandlingarna skall ses som verktyg i lärandeprocessen hos eleverna i skapandet av förståelse för hur arkivinformatonen kan användas m.m.

Uppsatsens portfölj har en grund i Losmans arkivmappsmodell. Losman valde att göra en arkivmapp för grundskolans elever i historia och själv har jag valt att göra en dylikt för området samhällskunskap på gymnasiet. Losmans portfölj, med sitt kopierade material från kommunarkivet, innehöll olika teman, som familj, skola och senare även hälsovård och järnväg. Till portföljen gjordes även en innehållsförteckning för att ge en överblick av vad som fanns i portföljen. Portföljen var tänkt att belysa kommunarkivets innehåll.⁷⁷

Jag började med att studera tidigare forskning, för att få den teoretiska utgångspunkten. Dessa var till för hur en undervisningsplanering skall byggas och vilka metoder som kan användas för att stimulera eleverna. Därefter gick jag igenom styrdokumenten för att se vilka möjligheter, som fanns för att arkivhandlingarna skulle kunna vara ett verktyg i samhällskunskapen. Inom detta område visar de teoretiska utgångspunkterna d.v.s. under rubriken *Övergripande mål som undervisningsplaneringen skall uppfylla* att styrdokumenten inte angav några direkta konkreta, som sa att läraren inte kunde använda arkivhandlingar. Det står tydligt att eleverna skall ha ett dåtida, nutida och framtida perspektiv. Jag gick även

⁷⁷ Losman, (1998), s. 3-6

igenom huvudboken i samhällskunskap A för att se inom vilka områden som arkivhandlingar kunde vara användbara och därmed ge en lokal förankring för eleverna. Det som jag upptäckte var att arkivhandlingar kan användas inom många områden. Det gjorde att jag valde ut temaområden som är centrala i samhällskunskap A, d.v.s. huvudtemat demokrati med deltemana kommunens styrelseformer och jämställdhet. Problem uppstod när arkivhandlingarna från kommunarkivet skulle tas fram. Det har att göra med att jag själv inte hade några direkta arkivkunskaper. Detta gjorde att jag först fick skaffa mig den kunskapen och sedan försöka hitta områden, som eleverna skulle kunna finna intressanta. Detta visar att det krävs kunskaper om arkiven och tid samt fantasi, för att förbereda arkivhandlingarnas användbarhet i undervisningen. Tid och kunskaper kan eventuellt vara faktorer som bidragit till att arkivhandlingar inte används i någon större utsträckning inom något ämnesområde på gymnasiet. Tid och kunskaper kan vara de faktorer som gör att detta källmaterial inte används i någon större utsträckning.

Arkivens användning i samhällskunskap på gymnasiet kan ske på olika nivåer. Det krävs emellertid att läraren får den tid som behövs dels för att kunna utveckla ett fungerande material, dels den tid som krävs för att kunna använda arkiven i undervisningen. Det krävs även att läraren har lite kunskaper om själva arkivet och vad som kan användas i undervisningen. Vidare krävs det att läraren, med sina pedagogiska och didaktiska kunskaper, skapar ett intresse hos eleverna och därtill visar att arkivhandlingarna ger en bild av de förändringar som sker och skett i samhället. Det finns alltså faktorer som kan påverka varför inte arkivhandlingar används i undervisningen. Kanske också är att läraren inte ser relationen till arkiven och ämnet och dessutom inte tycker det själv är roligt med denna typ av källa. Det kanske är mer naturligt att använda tidningsartiklar och nyhetssändningar.

Ämnet samhällskunskap är tvärvetenskapligt och har en kort historik.⁷⁸ Det centrala i samhällskunskapen är olika kunskaper om samhällsfrågor, exempelvis demokratiska processer i ett dåtida, nutida och framtida perspektiv. Eleverna ska kunna hämta information från olika källor samt ha kunskaper till ett kritiskt tänkande och tillämpa ett kritiskt förhållningssätt till samhällsfrågor. Eleverna ska därtill även kunna tillämpa ett demokratiskt arbetssätt samt förstå hur politiska, ekonomiska, geografiska och sociala förhållanden har format samhället.⁷⁹

De valda temaområdena omfattar delar av den demokratiska processen på en lokal nivå. Temaområdena är till för att ge eleverna möjligheter att se förändringar i ett historiskt samt nutida perspektiv samt skapa identitet till plats/ort. Eleverna kommer att arbeta med olika temaområden med material från kommunarkivet i Falun, som berör ett dåtida perspektiv nämligen 1950-talet till 2000-talet. Utifrån det valda temaområdet kommer eleverna att använda sig av sin huvudbok Reflex samt annan litteratur på området för att på så sätt erhålla ett mer nutida perspektiv.

Hur ska undervisningen i samhällskunskap utformas för att få bästa möjliga resultat i användningen av arkiven? Undervisningsplaneringens utformning grundar sig på den didaktiska modellen (bilaga 1). Den visar på hur undervisningen skall utformas och vilken relation som finns mellan lärare och elev. Denna modell har i sin tur relation till ämnesintegreringsmodellen (bilaga 2), som visar på mötet mellan didaktiken och ämnet. Båda har samtidigt en relation till filosofierna progressivismen samt essentialismen (bilaga

⁷⁸ Englund (1992: b) s. 139

⁷⁹ Webbplats Skolverket, Samhällskunskap A, (2005-02-10)

5) tillsammans med motivationsmodellen (bilaga 3), som visar på hur man enkelt kan motivera eleverna.

Fler forskare inom pedagogik har tagit fram och diskuterat olika metoder som kan användas i klassrummet för att locka eleverna till att skapa kunskaper. En av lärarens uppgifter är att sammanställa en undervisningsplanering, som ska utformas tillsammans med eleverna, skall ha ett innehållsurval, perspektivval, sekvensering, struktur samt metoder som arbetsformer och utvärderingsformer.⁸⁰ Metoderna är t.ex. processmodellen, dialogiska samtal (bilaga 4 Bakhtins dialogiska modell) och elevaktivitet, där huvudmålet är att skapa ett intresse för arkivanvändning hos eleverna.⁸¹ All undervisningsplanering grundar sig på olika utbildningsfilosofier som åskådliggör en viss människosyn och kunskapssyn m.m. De vanligaste utbildningsfilosofierna som läroplanen grundar sig på är en blandning av progressivism, essentialism samt rekonstruktivism.⁸² I den framställda undervisningsplaneringen för denna undersökning är progressivistisk och essentialistisk. Det har att göra med att jag tycker båda undervisningsmetoderna skall användas, för den första skapar aktivitet och kunskaper och den andra skapar grundkunskaper för själva området. Det skall dock kommas ihåg att det finns fördelar och nackdelar i dem båda och det är därför jag anser att variation under undervisningssituationen och attityden är viktigt, för att tillsammans skapa ny kunskap

I den elevaktiva metoden utgår läraren från kursplanerna, läroböckerna och elevernas erfarenheter samt förhållandet till närsamhället, d.v.s. kommunen och de aktuella samhällsfrågorna.⁸³ I undervisningen skall både en praktisk samt teoretisk del ingå för att på så sätt skapa mångsidiga kunskaper hos eleverna. Läraren skall vidare se till att eleverna tillägnar sig bok- och bibliotekskunskaper.⁸⁴ I den elevaktiva undervisningsmetoden krävs det att läraren lärt eleverna att vara källkritiska, för att det skall finna information som är lämplig för arbetsområdet. Problemet är att det inte ges tillräckligt med tid för dem att vara källkritiska.

Varför skall överhuvudtaget elever vid gymnasiet tillägna sig kunskaper om arkivens information och användningsområden? Inom samhällskunskapsämnet ska elever på A ha fördjupande kunskaper inom de demokratiska processerna och kunna använda sig av information, både i och utanför skolan, som berör samhället. Utanför skolan finns t.ex. arkiv av olika slag som dessutom kan ge en historisk bild av elevernas arbetsområde. Läraren bör därtill ge eleverna möjligheten att undersöka och använda de olika arkiven med anledning av att arkiven i sig tillhör en demokratisk process som står under offentlighetsprincipen.

Eleverna kan även sätta saker i sammanhang. Det i sin tur utgör en grund för medborgerligt handlande inom den demokratiska ramen. Dessa gör att det skapas möjligheter för att eleven blir trygg, nyttiga och toleranta människor (i första hand) och goda samhällsmedborgare.⁸⁵

Arkiven förmedlar först och främst kunskaper om samhället och dess förändringar. Ytterligare en kunskap som eleverna erhåller vid arkivanvändning är att mycket av det som en individ ägnar sig åt under en livstid registreras och lagras i olika typer av arkiv. Det är till

⁸⁰ Arfwedson (1998), s. 86

⁸¹ Dystehe (1996), s. 9-13, 29-45, Englund (2000), s. 6-7

⁸² Stensmo, (1994), s. 200-239, Englund (1995) s.51

⁸³ Maltén (2003), s. 122-123

⁸⁴ Lärarförbundet (2001:b), s. 44-45

⁸⁵ Reinholdsson (2005-05-13)

sist ytterst viktigt att eleverna skapar en egen förståelse av det egna ansvaret gällande införskaffandet av information från olika källor, för att eleverna därmed skall kunna bli goda och aktiva samhällsmedborgare.

Portföljen kommer först längre fram att testats. Att testa den under denna uppsats tidsram har inte varit möjlig. Portföljer av detta slag kan i min mening användas även i andra ämnen och läraren kan välja ut arkivhandlingar, som är lämpliga för ämnesområdet.

3.1 Slutsatser

- Styrdokumentet som är en referensram d.v.s. en av de teoretiska utgångspunkterna för undersökningen, betonar vikten på dåtida, nutida och framtida perspektiv och användandet av flera källor. Den betonar även att eleverna skall lära sig källkritiskt tänkande. Detta gör att arkivhandlingarna kan användas i undervisning.
- Läromedlet som referensram ger även den möjligheten att använda arkivhandlingarna i undervisningen på olika nivåer.
- Användandet av arkivhandlingarna kan på ett fruktbart sätt införas genom olika typer av portföljer och undervisningsplaneringar. Arkivhandlingarna kan dock bytas ut för att passa det enskilda momentet.
- Detta arbetssätt med en både traditionell och elevaktiva metoder i användandet av arkiven, gör att eleverna erhåller en förståelse för arkivinformatonen. Det gör att de kan sätta informationen i olika sammanhang. Detta skapar möjligheter för eleverna ska bli goda och aktiva samhällsmedborgare med ett medborgerligt handlande, som uppfyller en av grunderna i både den historiska samhällsläran och den nutida samhällskunskapen.

Käll- och litteraturförteckning

Källor till portföljen

Otryckta källor från kommunarkivet i Falun

- Stora kopparbergs kommunalstämma protokoll samt beslutsprotokoll 19/10 -1878
- Löne- och arvodesstat för 1950
- Löne- och arvodesstat för 1960
- Bokslut 1970 Falun stad, Kommunalfullmäktige i Falun Handlingar 1981, Falun kommun
- Stadsfullmäktiges i Falun Handlingar 1970 nr 70 Val av ledarmöten, suppleanter
- Beslutsunderlag årsbudget 1980 Ekonomi flerårsplan 1980-1984 av Falun Kommun, upplaga för kommunstyrelsen och kommunfullmäktige
- Verksamheten 80, Kommunalfullmäktige i Falun Handlingar 1981, Falun kommun
- Årsredovisning 1990, Falun kommun
- Årsredovisningen 2000, Falun kommun
- Jämställdhetsplanen 2004 antagen av kommunfullmäktige 2004-03-11

Styrdokument

- Lärarförbundet (2001:a), *Lärarens handbok, skollagen, läroplaner yrkesetiska principer*, Tryckindustri information, Solna
- Lärarförbundet (2001:b), Lpf 94, *läroplanen för den frivilliga skolan*, Tryckindustri information, Solna

Föreläsningar

- Morawski Jan, Föreläsning, (2003-03-03), *Det demokratiska uppdraget*, Högskolan Dalarna i Falun
- Morawski Jan, Föreläsning, (2003-01-20), *Didaktik och undervisningsplanering*, Högskolan Dalarna i Falun
- Peter Reinholdsson, (2005-05-13), handledarmöte

Litteratur

- Abukhanfusa, Kerstin, "Var i Sverige ligger Riksarkivet"?, Historielärarnas förenings årsskrift (1987/1988)
- Alanko Liselott (1998), *Problembaserat lärande i praktiken*, Liber AB Stockholm
- Almgren Hans, Höjelid Stefan, Nilsson Erik (2000), *Reflex samhällkunskap för gymnasieskolan A-kurs plus*, Gleerups, Kristinestad Boktryckeri AB
- Arfwedson B Gerd (1998), *Undervisningens teorier och praktiker*, HLS förlaget Stockholm, serie 6 i didaktika
- Bronäs Agneta & Selander Steffan (2002) *Samhällskunskap som skolämne*, Ur Skolämne i kris? Steffan Selander (red), HLS förlaget.
- Carlsson Jan (1996), *Min yrkesvardag* artikel ur Kompendium ht 03 Högskolan Dalarna i didaktik av Jan Morawski
- Dystehe Olga (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära*, Studentlitteratur Lund

- Englund Tomas (1992: a), *Önskas professionella lärare? Nja, helst didaktiskt kompetenta*, Didaktisk Tidskrift no 2/3 1992
- Englund Thomas, (1992:b) *Skolans samhällsbild –elevers medborgarfostran via folkundervisningens samhällsorientering ur Från folkskola till grundskola* red Erik Wallin 1992, HSC Uppsala
- Englund Tomas (1995) *På väg mot undervisning som det ordnade samtalet*. Ur Berg, Englund T & Lindblad S (red) *Kunskap. Organisation. Demokrati*, Studentlitteratur Lund
- Englund Tomas (2000), *Deliberativa samtal som värdegrund – historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*. Skolverket, Stockholm
- Fryksén Arne (2002), *Det kommunala arkivrummet, några personliga synpunkter*, Ur *Av kärlek till arkiven* red riksarkivet 2002, Lund
- Gränström Claes, Lundquist Lennart, Fredriksson Kerstin (2000), *Arkivlagen bakgrund och kommentarer*, Lund
- Losman Beata (1998), *Steg mot öppna kommunarkiv*, Göteborgs stadsarkiv, Typotryck Tranemo.
- Maltén Arne (2003), *Att undervisa – en mångfasetterad utmaning*, Studentlitteratur Lund
- Pettersson Åke, *Arkiven och demokratin*, artikel i *Av kärlek till arkiven* red riksarkivet 2002, Lund
- Sjögren, Eva, Lundström, Catarina (2001), *Historia på riktigt! – arkivpedagogik i praktiken*. Skånes arkivförbund, Lund
- Stensmo, Christer (1994), *Pedagogisk filosofi*, Studentlitteratur Lund
- Riksarkivet och landsarkiven (2004), *Att resa i arkiven*, Riksarkivet, Lund
- Uljens Michal (1994), *Skoldidaktik- en didaktisk modell* artikel i Kompendium ht 03 Högskolan Dalarna av Jan Morawski
- Vernersson. Folke (1999), *Undervisa om samhället, didaktiska modeller och läraruppfattning*, Studentlitteratur Lund
- Wiklund Anna, (1999-11-17), *Studiematerial, Ögon, öra och ord – redskap för källkritik*. Projekt kolla Källa, Skolverket, Utbildningsdepartementet
- Åström Karin, (2002) *Arkivarierket – från vårdare och väktare till förmedlare*, Ur *Av kärlek till arkiven*, (red) riksarkivet 2002, Lund

Webbdokument

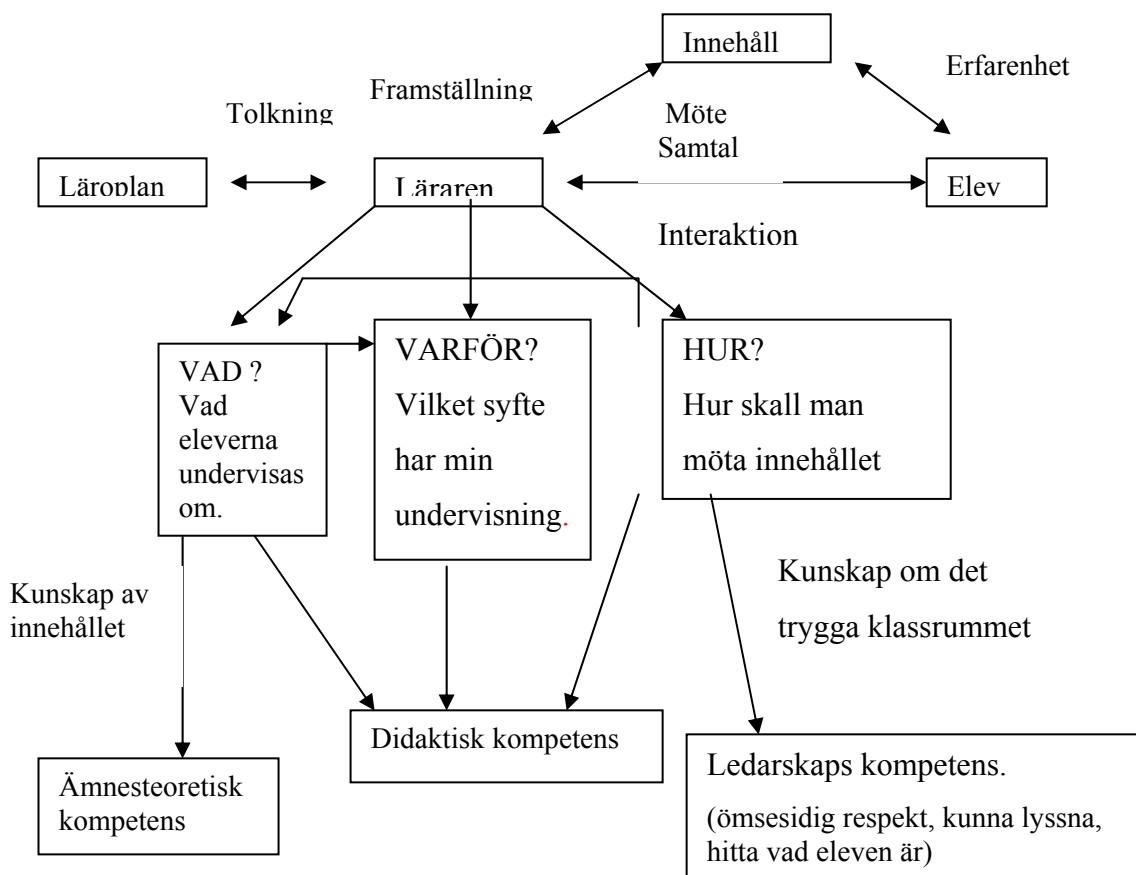
- Webbplats, Skolverket definition, (2005-02-11), = <http://www.skolverket.se/styr/vad.shtml>
- Webbplats, Skolverket, Kurs samhällskunskap, (2005-02-10), = <http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=8&skolform=21&id=SH&extraId=>
- Webbplats, Skolverket, Samhällsvetenskapliga programmet, (2005-02-10), = <http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=15&skolform=21&id=48&extraId=0>
- Webbplats, Skolverket, Mål och kurser, (2005-02-10), = <http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?sprak=SV&id=SP&skolform=21&ar=0405&infotyp=17&extraId=999>
- Webbplats Skolverket, Samhällkunskap A, (2005-02-10) = <http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=5&skolform=21&id=3754&extraId=>

- Webbplats, Skolverket, Betygskriterier för samhällkunskap A, (2005-02-10) =
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=5&skolform=21&id=3754&extraId=>
- Webbplats Geografi A, (2005-03-22) =
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=5&skolform=21&id=3064&extraId=>
- Webbplats, Skolverket Historia A, (2005-03-22) =
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=5&skolform=21&id=3102&extraId=>

Didaktiska modellen

(Modellgrund Jan Morawski,(2003-01-20), Föreläsning Lärarens uppdrag och undervisningens betingelser

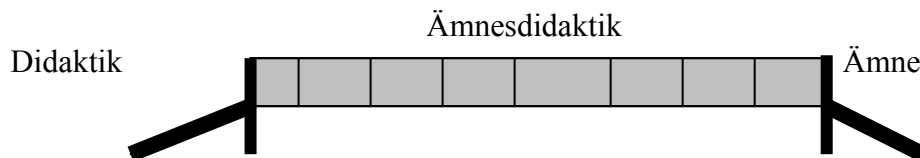
Bilaga 1

Undervisningen är en process och är alltid i någon form av möte d.v.s. det finns alltid en kommunikation. Modellen ovan visar på vilka kommunikationer som finns och hur läraren och eleven skall förhålla sig till dess. Modellen visar även grundstommen i hur en undervisningsplanering skall vara upplagd.

Relationen mellan didaktik och ämnesdidaktik

Bilaga 2

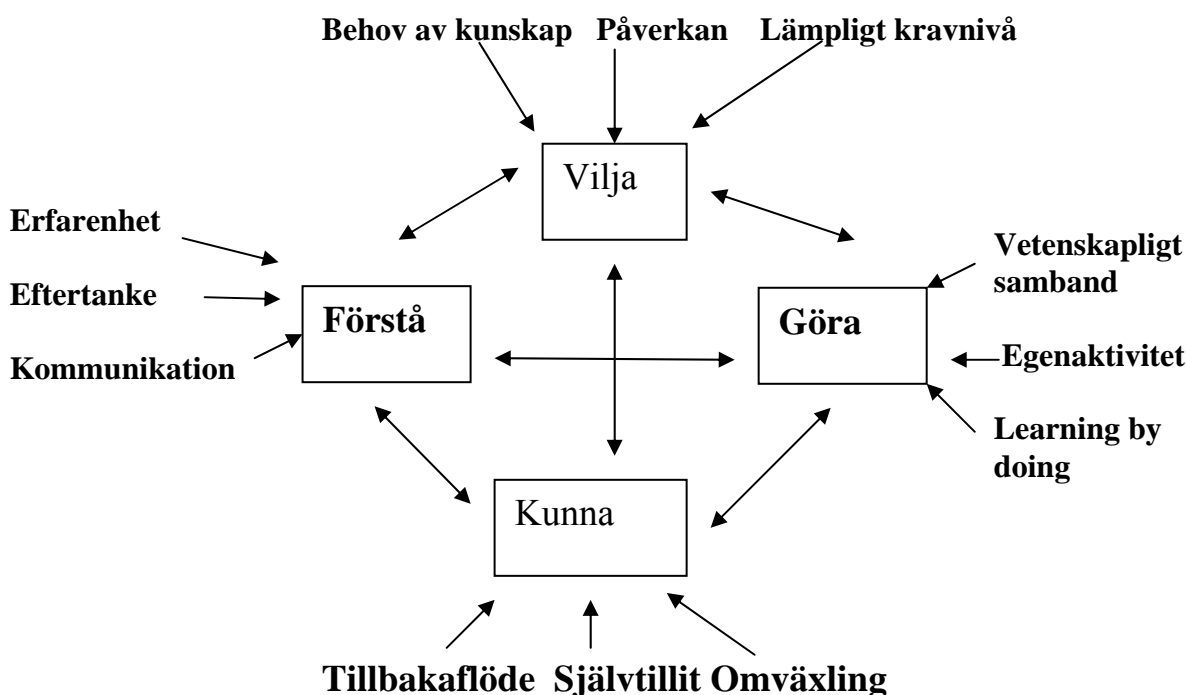

Bron visar att didaktiken möter ämnet och dess innerhåll på mitten av bron och bildar ämnesdidaktik

Motivationsmodell

Modellgrund av Hedin Anna& Svensson Lennart, *Nycklar till kunskap s.149*

Bilaga 3

Om denna modell används i undervisningen kan därtill själva undervisningssituationen bli bra. Tillämpandet av ovanstående modell innebär att samtliga elever får nya kunskaper och erfarenheter. Om läraren därtill har en lämplig kravnivå på elevernas bearbetning av informationen bearbetning och att eleverna har möjlighet att påverka undervisningen, arbetsmetoder samt eliminationsmetoder så uppstår en bra undervisningssituation där eleverna är mer motiverade och nyfikna på det okända. Såsom nämnts tidigare är det viktigt att läraren har en positiv attityd till ämnet om fler elever skall kunna lockas till ett aktivt deltagande.

Genom elevernas egenaktivitet och learning by doing kan varje enskild elev skapa ett positivt handlande som i efterhand ger kunskaper om ämnet. Detta kunskapande inträffar då individen kan sammankoppla tidigare bearbetad information med den befintliga framtagna informationen och likaledes kan lita på att denna information är sanningsenlig. Omväxlingen i exempelvis arbetssättet har också en betydelse för kunskapandet, risken finns annars att kunskapen och motivationen stagnerar. Att införliva ny kunskap i den egna tankevärlden samt kunna förstå denna kunskap kan endast åstadkommas om en individs egna erfarenheter och reflektioner tas i beaktande. Att föra en dialogen mellan t.ex. elever – elever eller elever – lärare har även en stor betydelse vid skapandet av motivation samt nya kunskaper hos vardera individ.

Slutligen bör eleverna, vid bearbetning av arkiven och skapande av diverse argument men likaledes vid framförandet av en åsikt, försöka se vissa vetenskapliga samband.

Bakhtins dialogiska modell

Bilaga 4

(Hotim Eva, 2003-02-24, föreläsning Samtal och Skrivprocesser)

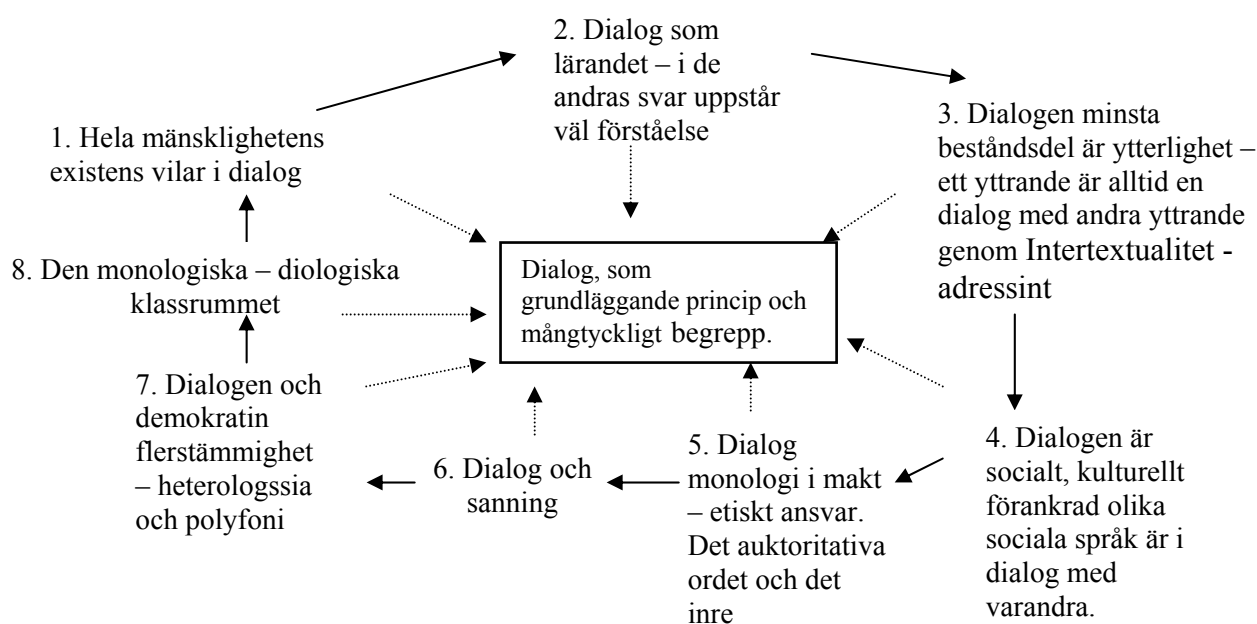
Bakhtins dialogiska modell förespråkar bl.a. att eleverna får använda händerna genom att skriva där själva skrivsituationen blir till ett slags samtal. Förutom nyligen nämnda form av samtal bör eleverna även få möjligheten att föra ett dialogiskt samtal för att samme elev skall kunna skapa en positiv självkänsla. Den förbättrade självkänslan kommer bl.a. av att eleven får respons på sina uttryckta åsikter och därtill får vetskap om att de egna åsikterna är viktiga.

Elevernas erfarenheter är likaledes ytterst viktiga inom samhällskunskapsämnet. Kunskapsmålen inom samhällskunskapsämnet förtydligar därtill att läraren bör ta vara på elevernas erfarenheter och den baskunskap som eleverna har. Eleverna ska vidare kunna ha chansen att framföra sina åsikter, som ofta har sitt ursprung i den egna erfarenheten, så länge densamme kan argumentera för sin ståndpunkt. Läraren kan förmodligen, utifrån elevens egna reflektioner, bedöma det framförda argumentet och urskilja varför eleven har en viss ståndpunkt.

I klassrummet samt inför läraren är det därtill viktigt, enligt Bakhtin, att varje enskild elev får sin röst hörd. I ett dialogiskt klassrum är både lärare och elever lyhörda vilket förmodligen skapar en motivation hos eleverna som vidare gör att varje elev, nyfiket, vågar söka nya kunskaper. Eleverna har, precis som alla individer, en inre nyfikenhet som endast behöver lockas fram.

Det dialogiska klassrummet kan slutligen skapa en god grund för frambringandet av demokratiska värderingar hos eleverna. Dessa demokratiska värderingar är, av varje skola, ytterst eftersträvansvärda för att det svenska samhället skall kunna fortleva.

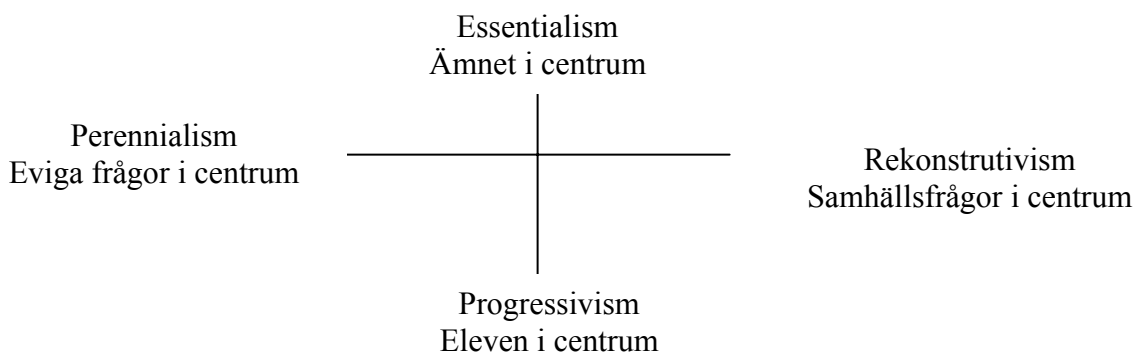
Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det dialogiska samtalet är nödvändigt i klassrummet eftersom denna metod innebär att samtliga elever får tadel av varandras erfarenheter och argument som i sin tur skapar kunskap och förståelse för andra individers åsikter.

Samtida utbildningsfilosofi

Bilaga 5

(Modellgrund Englund Tomas (1995) *På väg mot undervisning som det ordnade samtalet*, Ur Berg, Englund T & Lindblad S (red) *Kunskap. Organisation. Demokrati*, Studentlitteratur Lund s.51, Stensmo 203)

Essentialismen

- Ämnet i centrum
- Vetenskapligt grundade kunskaper
- Förmedling av kunskaper
- Strikt ämnesuppdelning
- Kontroller av kunskaper
- Arbetslivsanpassade studier
- Studier är ett hårt arbete
- Läraren är expert

Progressivismen

- Eleven i centrum
- Ämnesintegrerade studier – finns inga specifika ämnen
- Utveckla en självständig individ
- Elevaktivt arbetssätt
- Klassrummet är ungefär som ett laboratorium
- Läraren är handledare

Perennialism – alltid återkommande frågor

- Människans eviga frågor i centrum
- Målet är den civiliserade människan
- Kulturarvet – läser klassiska verk och känner av innerhållet.
- Skolan som bildningscentrum
- Läraren förmedlar det humanistiska arvet
- Känsla och moral

Rekonstruktivismen

- Samhället i centrum
- Kritiskt tänkande
- Värdenas olika alternativ
- Demokratisk fostran
- Innerhållet – samhällsproblem
- SO - ämnena viktiga
- Samarbete – problemlösning
- Samtal
- Läraren är den kritiska vännen

De olika forskarnas bakgrund är att Dysthe Olga, fil doktor i språkvetenskapen, påvisar i hennes undersökning hur viktiga elevaktiva metoder är samt vilken relevans språket, d.v.s. det muntliga samt det skriftliga, har för inläring och motivation hos eleverna. I hennes fallstudie undersöker hon tre klasser, för att se vad som händer, när man går över till en mer processororienterad och reflekterande undervisning. Hennes forskning används bl.a. för att ta fram metoder kring en elevaktiv undervisning som i sin tur ska locka och motivera elever till att lära sig använda arkivinformation.

Maltén, universitetslektor i pedagogik, diskuterar i densammes forskning kring olika undervisningsmetoder och deras konsekvenser. Hans forskning har en stark koppling till den tidigare nämnda elevaktiva undervisningen men även till katederundervisning. Maltén tycks mena att flera olika metoder, inte enbart elevaktiv undervisning, bör användas för att på så sätt motivera och skapa förutsättningar för ett erhållande av kunskaper. Arfwedson (lärare, lärarutbildare samt forskare) tar även hon upp didaktik och de undervisningsmetoderna som används. Båda tar upp hur en undervisningsplanering skall läggas upp.

Alankos forskning redovisar en elevaktiv metod vid namn PBL d.v.s. problembaserat lärande. Alanko diskuterar bl.a. fördelarna med PBL men dessvärre utelämnas nackdelarna med samma metod såsom att t.ex. grupprocesser stundom inte fungerar samt att tillräcklig tid för ett användande av metoden i undervisning inte alltid existerar. Risker med att eleverna inte får tid att vara källkritiska eller lärt sig att vara källkritiska.

Stensmo, docent i pedagogik vid Uppsala universitet, ger en introduktion till olika pedagogiska filosofier som är förankrade i olika undervisningsmetoder. Stensmos forskning används i denna uppsats, men likaledes i övriga sammanhang, för att skapa en förståelse samt beskrivning av olika utbildningsfilosofier som återfinns i undervisning och i styrdokumentet.

Verneresson, som är docent i pedagogik samt lektor i samhällkunskap, tar upp ämnet samhällkunskap och hur detta ämne, utifrån medborgarkunskapen, vuxit som en gren och blivit till ett eget ämne med många discipliner. I hans forskning diskuteras olika typer av modeller som kan användas för att skapa en större förståelse av innehållet i undervisningen. Modellen kan sättas i samband med kommunarkivets information i den demokratiska processen. Han har i sin undersökning intervjuat tjugo lärare, alla verksamma på grundskolan. Han har använt sig av tjugofyra enkätfrågor med följdfrågor där läraren har svarat på öppna såväl som strukturerade frågor.

Englund, som är professor i pedagogik vid Örebro Universitet. Diskuterar också om samhällkunskapsämnet historik och de didaktiska teorierna samt det deliberativa samtalets betydelse för elevernas inlärningsprocess.

Uljens, som är filosofie doktor och är verksam vid den pedagogiska institutionen vid Åboakademien har precis som Carlsson även forskat i det didaktiska området och tagit fram modeller för den didaktiska dimensionen, för att påvisa denna teorins betydelse i inlärningsprocessen och undervisningsplaneringen.

Arkivarierna

Texter i denna uppsats rörande arkiven, kommer från utvalda arkivarier där samtliga är arkivpedagoger, som Abukhanfusa, som är docent och första arkivarier: Hon är engagerade i projekt, rörande medvetengörandet av arkivens existens och dess arkivhandlingar.

Pettersson däremot är ordförande i riksarkivet styrelse i Stockholm. Skrivit om arkivens betydelse i relation till demokratin och hur viktig offentlighetsprincipen är. Däremot har arkivpedagogerna Sjögren och Lundström forskat och skrivit *Historia på riktigt....* Deras projektarbete grundar sig på arkivpedagogiken och hur läraren inom historia kan använda arkivhandlingarna i historieundervisningen, genom olika portföljer. Sjögren är arkivchef vid Skånesarkivförbund medan Lundström är arkivchef vid föreningsarkivet för jämtlandslän.

Historiken Beata Losman har gjort ett liknade projektet men mer utförligt. Projektet *Steg mot öppna kommunarkiven*. Projektet grundar sig på att föra in arkivhandlingarna i historieundervisningen i grundskolan, med olika typer av arkivmappar.

När det gäller Åström är hon fil.kand. samt första antikvarier vid krigsarkivet medan Fryksén är fil.lic. vid stadsarkivet i Helsingborg och båda har arbetat mycket inom arkivpedagogik och hur medvetengörandet av arkiven kan ske genom denna pedagogik.

Högskolan Dalarna
Campus Lugnet

Handbok

Till portföljen med arkivhandlingarna

Kurs: Samhällkunskap D 61-80p Vt. 05
Delkurs: D-uppsatsen 10p

Författare: Kristina Holdar
Handledare Peter Reinholdsson
Datum för inlämning 2005-05-31
Datum för ventilerings 2005-06-03

Innehållsförteckning till portföljen

1. Handbok	42
1.1 Lektions förlopp	42
1.2 Attityden och undervisningsmetoder	43
1.2.1 Olika arbetsätt	43
1.2.2 Variation under lektionens gång	44
1.2.3 Betygskriterier	44
2. Arbetsfrågor till temaområdena	45
2.1 Frågor till: Jämställdheten, yrken och lönerna 1950 till 2000	45
2.2 Frågor till: De demokratiska processer i kommunen från då till nu	45
3 Arkivmaterial	
Stora Kopparbergs kommunstämmaprotokoll samt beslutsprotokoll 19/10 -1878	
Löne- och arvodesstat för 1950	
Löne- och arvodesstat för 1960	
Bokslut 1970 Falu stad, Kommunalfullmäktige i Falu Handlingar 1981, Falu kommun	
Stadsfullmäktiges i Falu Handlingar 1970 nr 70 Val av ledarmöten, suppleanter	
Beslutsunderlag årsbudget 1980. Ekonomi flerårsplan 1980-1984 i av Falu Kommun,	
upplaga för kommunstyrelsen och kommunfullmäktige	
Verksamheten 80, Kommunfullmäktige i Falu Handlingar 1981, Falu kommun	
Årsredovisning 1990, Falu kommun	
Årsredovisningen 2000, Falu kommun	
Jämställdhetsplanen 2004 antagen av kommunfullmäktige 2004-03-11	

1. Handbok

Alla arkivhandlingar i denna portfölj kommer från kommunarkivet i Falun. Dessa arkivhandlingar är utbytbara och handboken är bara ett stöd i undervisningen. Även handboken kan göras om i relation till arkivhandlingarna, för att matcha andra ämnesområden inom samhällskunskapen eller inom andra ämnen, som historia, geografi eller religion m.m.

Arkiv är enligt den juridiska benämningen ett antal handlingar, som läggs i förvaring under en längre tidsperiod. Arkiven har därtill bildat en enhet med en viss struktur samt utseende i form av en förvaring av olika former av handlingar,⁸⁶ såsom ekonomiska, politiska, personliga erfarenheter samt livsberättelser o.s.v. Det finns olika typer av arkiv men denna uppsats kommer främst att beröra en typ, nämligen kommunarkiv. I det *kommunala arkivet* finns det material som speglar den ekonomiska samt sociala utvecklingen inom en kommun såsom beslut, protokoll, det sociala skyddsnätets funktioner osv.⁸⁷ Därefter finns *stadsarkivet*⁸⁸ och *lantmäteriet* som sköter arkiveringen av kartor från nutid till dåtid och kyrkböcker samt avräkningsböcker som ger en beskrivning ur ett historiskt perspektiv.

1.1 Lektions förlopp

Under den inledande delen av den första lektionen sker en introduktion av arkiven samt kommunens demokratiska processer för att på så sätt skapa en bas till temat Demokrati. Under detta lektionstillfälle tas främst olika begrepp och dess definitioner upp. Därefter kommer eleverna att erbjudas olika valbara områden som de enskilt eller gruppvis under den kommande tiden, fem veckor, arbetar med.

Varje lektion kan börjas med bakgrundsinformation och en återkoppling till föregående lektion. Efter bakgrundsinformationen och diskussionen om kommunens styrelseformer samt jämställdhet kommer deras egna valda temaområde att igång sättas. Eleverna söker själva den information som de behöver till sitt valda område i relation till ett nutida perspektiv. I denna situation kommer läraren att vara en handledare. Läraren handleder dem i sökandet av material och om eventuella problem uppstår vid genomförandet. I slutet av lektionen kommer/kan en återsamling att ske där läraren frågar eleverna hur långt de har kommit med sitt arbete samt om vissa områden behöver tydliggöras eller ej. Genom ovanstående förfaringssätt får eleverna både teoretisk och praktiskt sysselsättning.

Efter bakgrundsinformationen kommer/kan en öppen diskussion att påbörjas eftersom läraren bör ha en inblick i vilka elever som har förstått och i hur samtliga elever reflekterat kring bl.a. arkivsökningen. Diskussionen har som syfte att underlätta för de elever som dels har svårt för denna typ av arbetssätt, dels behöver extra hjälp i att förstå de olika delarna av temaområdet. Genom att föra en öppen diskussion med eleverna kan läraren se vilka elever som följer med och vilka som inte följer med. Om eleverna någon gång under arbetet med portföljen blir ointresserade och tappar koncentrationsförmågan kan detta bero på många olika faktorer. Läraren bör dock ha i åtanke att en orsak kan vara att fel undervisningsmetod används eller att denna metod använts under allt för lång tid.

⁸⁶Gränström, Lundquist, Fredriksson (2000) Arkivlagen bakgrund och kommentarer, s 15

⁸⁷ Losman , (1998), Steget mot öppna kommunarkiven, s. 2

⁸⁸ Riksarkivet och landsarkiven (2004), Att resa i arkiven s. 253

1.2 Attityden och undervisningsmetoder

Lärarens attityd gentemot ämnet är likaledes mycket viktig, då t.ex. en lärares motvilja för ett ämne ofta avspeglas i undervisningen, vilket i sin tur påverkar eleverna negativt. Konsekvensen av denna motvilja blir att elevernas motivation och nyfikenhet går förlorad. Ett glatt och trevligt beteende får emellertid motsatt effekt, stämningen i klassrummet blir betydligt bättre, än med t.ex. en missnöjd handledare. En del av denna öppenhet och positiva stämning kan uppnås genom att läraren lämnar plats åt eleverna, när det gäller diskussioner och ställandet av frågor till både handledaren och de övriga eleverna. Ovannämnda inställningar till ämnet och tillvägagångssättet leder troligen till att eleverna blir mer motiverade och nyfikna på att lära sig nya saker om arkiven samt olika temaområden och dessas kopplingar till andra ämnesområden. Förutom en glad och positiv inställning till ämnet bör läraren vara sig själv och inte försöka inta en maskeradroll.

Om eventuella konflikter uppstår i klassrummet, i samband med portföljarbetet samt arkiven, bör läraren hantera detta med ett lugnt beteende, då orsaken till detta beteende kan grunda sig i att eleverna är understimulerade och/eller har tappat motivationen för det som undervisas eller studeras.

I och med ovanstående olika former av undervisningssituationer samt dess metoder, t.ex. lärarens handledning, men även elevernas aktiva arbetssätt, kommer både den essentialistiska samt den progressivistiska utbildningsfilosofin att användas. Kopplingen till den essentialistiska filosofin med dess relation till katederundervisningen i ett dialogiskt/deliberativa samtal återfinns i den ovan beskrivna situationen då bakgrundsinformation förmedlas till eleverna. Denna bakgrundinformation är nödvändig på så sätt att eleverna behöver baskunskaper för att i vidare mening kunna förstå processerna kring t.ex. olika beslut i fullmäktige. Trots att undervisningssituationerna erbjuder inslag av den essentialistiska filosofin återfinns betydligt fler inslag av den s.k. progressivistiska utbildningsfilosofin genom t.ex. introduktionens diskussioner som har en mer dialogisk karaktär. Detta eftersom elevernas egna erfarenheter sammanförs med den information som förmedlas av läraren. Ytterligare en omständighet som påvisar den progressivistiska utbildningsfilosofin är det faktum att eleverna, i sitt arbete med de egenvalda temaområdena, kan nyttja läraren som handledare och samtalspartner, inte som en förmedlare av fakta.

1.2.1 Olika arbetssätt

I nedstående tre punkter samt kommande text framförs de olika tillvägagångssätt som kan användas vid arbetet med temat Demokrati:

- Arbeta enskilt eller i grupp med temaområdena. Redovisningar av valda teman.
- Arbeta i grupp, poster, PM
- Diskussioner, under lektionens gång och i slutet av lektionen

De olika arbetssätten, som tillämpas i portföljen med tillhörande teman kommer att vara både förmedlande, interaktiva och problembaserade. Den förmedlande delen innefattar information från olika arkiv både från den egna eller andras kommunstyrelser samt fakta kring jämställdhet. Dessa fakta kommer att visas på OH-film samt framarbetas genom de diskussioner som eleverna för kring olika styrelseprocessmodeller inom den egna kommunen. Den interaktiva delen kännetecknas av exempelvis diskussion, grupparbete och dialog med frågor och svar. Till sist omfattar den problembaserade metoden t.ex. temaundersökningar. Denna temaundersökning kan vidare underlätta för eleverna att, under

de kommande fem veckorna, skaffa sig en uppfattning om exempelvis vilken arkivinformation som finns tillgänglig inom det valda temat.

Vid samtliga tre områden, förmedlande, interaktivt och problembaserat, bör anteckningar nedskrivs av eleverna själva samt skrivs på tavlan av läraren. Dessa anteckningar skall finnas som en hjälp vid det kommande arbetet med arkivinformation. Förutom dessa anteckningar kan t.ex. läraren även kasta ut provocerande frågor för att på så sätt starta en diskussion bland eleverna.

Flertalet av eleverna har erfarenheter av ovanstående tre arbetsformer men de saknar emellertid oftast kunskaper kring användandet av olika arkiv. Med anledning av denna brist på kunskaper är det fördelaktigt om eleverna organiseras in i grupper så att ett samarbete kring arkivens innehåll sker. Oavsett samarbete med andra elever eller ej så ges information till eleverna om hur de ska bearbeta ett visst område och vilka alternativa arbetsätt som finns.

1.2.2 Variation under lektionens gång

- Introduktion av ämnesområdet och en återkoppling till det föregående området.
- Föreläsning på 20 minuter där det kommer att ingå OH-film/anteckningar på tavlan. Det är tänkt att skapa nya frågor och tillsammans komma fram till ett möjligt svar.
- Viktigt att kunna uppmuntra eleverna och att man använder sig av slående exempel.
- Utvärdering och diskussion under lektionens sista minuter.

1.2.3 Betygskriterier

Betygskriterierna är till för att vara ett stöd för eleverna och läraren i denna kurs i deras valda examinationsform (tidigare nämnda arbetsätt). Dessa är även till för att eleverna skall ha kunskaper om och hur de skall genomföra arbetsområdet för att erhålla ett visst betyg. Dessa nedannämnda kriterier har koppling till målformuleringen och färdighetsmålen. Betygskriterierna är även ett sätt att visa läraren vad som krävs av undervisningen innehåll d.v.s. vad undervisningsplaneringen måste innehålla, för att den skall ge en jämlik utbildningsgrund över hela landet.

Betyget Godkänd

Eleven beskriver samhällsfrågor ur historiska och nutida perspektiv samt anger orsaker och konsekvenser till dessa.

Eleven söker, väljer ut och ställer samman fakta från olika källor.

Eleven redogör för och exemplifierar hur olika idéer och värderingar uppstår och formas i samhället.

Betyget Väl godkänd

Eleven analyserar och värderar samhällsfrågor ur olika perspektiv.

Eleven värderar olika källor samt använder någon samhällsvetenskaplig metod.

Eleven analyserar idéer och värderingar utifrån såväl ett individ- som ett samhällsperspektiv.

Betyget Mycket väl godkänd

Eleven drar slutsatser och föreslår lösningar på olika samhällsfrågor.

Eleven arbetar med olika typer av material, bedömer tillförlitligheten hos olika källor samt visar i sitt arbete ett kritiskt förhållningssätt till fakta, tolkningar och värderingar.

Eleven analyserar hur olika samhällsförhållanden påverkar och förklarar människors livsvillkor.⁸⁹

⁸⁹ Citat, Webbplats, skolverket, Betygskriterier samhällkunskap A. 2005-05-02

2. Arbetsfrågor till temaområdena

2.1 Frågor till: Jämställdheten, yrken och lönerna 1950 till 2000

I det använda arkivet finns bl.a. fullmäktighetsbeslut som i sin tur behandlar jämställdhet. Inom samma arkiv finns även användbara material som kan ge eleverna en historisk och kronologisk överblick av jämställdhet. Det använda arkivet, men även andra arkiv, står under den tidigare nämnda offentlighetsprincipen. Det finns emellertid vissa sekretessbelagda områden där särskilda skäl finns angående skyddande av enskilda individer såsom t.ex. protokoll från socialtjänsten samt fattigvården. Vissa av dessa protokoll kan emellertid användas, men dokumentens ålder uppgår i sådana fall oftast till 70 år eller mer.

Till de framtagna samt nedstående arbetsfrågorna används bl.a. arkivhandlingarna 2 och 3 som handlar om löner och arvode. I dessa arbetsfrågor skall användandet av olika typer av arkivdokument från 1950 och 1960 samt använda statistik kring de nutida lönerna. Intressant att urskilja i nyligen nämnda dokument är var och vilka individer som arbetar. Vidare skall en analys göras av jämställdhetens utveckling i din/er kommun. Vid denna analys skall jämställdhetsplan användas, som beslutades 2004 och dessutom har sin grund i jämställdhetslagen som togs fram 1991/1992.

Undersök olika löner mellan män och kvinnor under 1950- och 1960-talet. Existerar det några skillnader? Vilka är dessa skillnader? Varför finns dessa skillnader? Hur framställs kvinnan i löne- och arvodesdokumenten? Vad säger feministiska teorier om dessa skillnader och hur har kvinnan framställs i diverse dokument?

Vilka jämställdhetsproblem fanns förr och vilka problem finns idag? Sätt arkivens information i relation till dagens jämställdhetsdiskussioner.

Gällande samhällets olika arbetsområden: I vilken sektor eller vid vilken arbetsplats arbetar flest kvinnor? Flest män? Varför existerar denna indelning mellan de olika arbetsområdena? Använd arkivdokumentens information från 1950- och 1960- talet.

Vilka nämnder har flest kvinnor respektive flest män under 1950-, 1960- och 1970-talet? Går det att urskilja några likheter eller skillnader? Skapa en modell och sätt in kvinnornas och männens arbete i olika nämnder med dess motioner till kommunfullmäktige i en demokratisk process.

Vilka arbetsområden gav förr i tiden status? Vilka arbetsområden kan idag uppfattas som statusområden?

Hur kan den demokratiska processen ses ur ett jämställdhetsperspektiv? Är vi demokratiska och var dåtidens samhälle demokratiskt eller odemokratiskt. Använd med fördel Stora Kopparbergs sockenstämma och dess protokoll från 1878.

2.2 Frågor till: De demokratiska processer i kommunen från då till nu

Enligt offentlighetsprincipen samt arkivlagen skall alla protokoll arkiveras och bevaras för framtiden. Det finns regler också om s.k. gallring av arkivhandlingar efter en viss tidsperiod. I kommunarkivet återfinns årsredovisningsrapporter som beskriver beslut, ekonomi, politik och samhällsförändringar med dess konsekvenser fram till 2000-talet. Medhjälp av kommunarkivens årsredovisningar kan en bättre bild ges av vad som händer i den demokratiska processen på den lokala nivån d.v.s. inom kommunen. Det finns olika

demokratiska processer, dels de lite mindre som ex. kommunen, dels den större d.v.s. regeringen, riksdagen och kommunpolitiker med dess folkvalda representanter.

Vid arbetet med de demokratiska processerna i en kommun skall årsredovisningsrapporter från 1970-talet (tillsammans med nämndeprotokollen), 1980-talet (tillsammans med beslutsprotokolls rapport 1980-84), 1990-talet samt 2000-talet användas, för att vidare ska kunna se hur processerna fungerar inom kommunen. Årsredovisningsrapporterna grundar sig på ekonomi, fastställda beslut samt genomförandet av dessa beslut. Inom detta område ska också Löne- och arvodesstatens häften för 1950- och 1960-talet användas.

Stora Kopparbergs kommunstämma och dess protokoll från 1878 kan även med fördel användas inom detta område. Protokollen ska användas så att det kan skapa en beskrivning av kommunalstämmans beslutandeprocess. Viktiga frågor är därför: Vilka deltog i dessa stämmor? Vilken status hade dessa människor i det omgivande samhället? Vilka skillnader återfinns vid en jämförelse med dåtidens och nutidens beslut? Här kan även nyligen genomförda årsrapporter från den kommunala stämman användas. Beskriv därtill de demokratiska processerna med eventuella likheter och skillnader.

Varför skall samhällsmedborgare använda sig av arkivet och hur kommer dessa arkiv in i den demokratiska processen? Skapa gärna en modell över processerna så att dessas olika samband blir överskådliga och tydliga.

Vad har hänt under årens lopp enligt Årsredovisningsrapporterna gällande t.ex. ekonomi såsom skatteförändringar, inkomster samt utgifter för kommunen, politik och beslut rörande ex. miljö och renhållning?

Vilka innehar de olika befattningar i nämnderna under åren 1970, 1980-1984, 1990 samt 2000? Vilka nämnder finns, d.v.s. vilka har försvunnit och vilka har tillkommit? Vilka tjänster finns i kommunen under 1950, 1960, 1970, 1980, 1990 och 2000 och hur ser det ut i dag? Vilka skillnader och likheter finns och varför finns de?

Välj ut en nämnd och följ dennas arbete från 1970- 2000- talet och beskriv vad som har förändrats och vad som har bevarats. Skapa därefter en modell över den demokratiska processen, från den enskilda individen till nämnden och dess motion till kommunfullmäktige osv.